

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Kristina Alling

Basel II och dess förvaltning av
det finansiella systemets
förtroendekapital.

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Lars Gorton

Bank- och bolagsrätt

VT 2005

Innehåll

SAMMANFATTNING	4
FÖRORD	6
FÖRKORTNINGAR	7
1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte	9
1.3 Avgränsning	9
1.4 Metod och material	9
1.5 Disposition	10
2 FINANSIELLA SYSTEMET – ETT FÖRTROENDEKAPITAL	11
2.1 Allmänt om det finansiella systemet	11
2.2 Skäl för att upprätthålla förtroendet	12
2.3 Åtgärder vid minskat förtroende	13
3 KAPITALTÄCKNING	16
3.1 De gemensamma kapitaltäckningsreglernas framväxt	16
3.2 Nyheterna med Basel II	17
3.3 Syfte och mål med förändrade kapitaltäckningsregler	17
3.4 Analys av förutsättningarna för syfte- och måluppfyllelse	18
3.4.1 Ökad finansiell stabilitet?	18
3.4.2 Främjad konkurrens?	21
3.4.3 Stärkt konsumentskydd?	23
4 PELARE I – MINIMIKRAV PÅ KAPITAL	26
4.1 Innebörden av minimikrav på kapital	26
4.2 Finansiella systemets risker	28
4.2.1 Allmänt	28
4.2.2 Marknadsrisk	29
4.2.3 Kreditrisk	30

4.2.4	Operativ risk	31
4.3	Beräkningsmetoder för kapitalkrav	33
4.3.1	Allmänt	33
4.3.2	Beräkningsmetoder för kapitalkrav avseende kreditrisk	34
4.3.2.1	Schablonmetod	34
4.3.2.2	Interna riskklassificeringsmetoder	35
4.3.3	Beräkningsmetoder för kapitalkrav avseende operativ risk	38
4.3.3.1	Basmetod	38
4.3.3.2	Schablonmetod och alternativ schablonmetod	39
4.3.3.3	Avancerad intern mätmetod	40
4.4	Metodval	41
4.5	Analys av risker och beräkningsmetoder	42
4.6	Konsekvenser vid bristfälligt kapitalkrav	45
5	PELARE II –KAPITALBEDÖMNING	47
5.1	Innebörden av kapitalbedömning	47
5.2	Omfattningen av en banks kapitalbedömning	47
5.3	Omfattningen av FI:s samlade kapitalbedömning	48
5.4	Processer för kapitalbedömning	48
5.4.1	Allmänt	48
5.4.2	CAAP	50
5.4.3	SEP	50
5.5	Konsekvenser vid bristfällig kapitalbedömning	52
6	PELARE III – GENOMLYSNING	54
6.1	Innebörden av genomlysning	54
6.2	Omfattningen av genomlysning	54
6.3	Konsekvenser vid bristfällig genomlysning	55
7	CORPORATE GOVERNANCE I ETT BASEL II PERSPEKTIV	57
8	SLUTSATSER OCH ANALYS	61
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	65

Sammanfattning

För att bevara förtroendet för och stabiliteten i det finansiella systemet krävs det att bankerna har kontroll på riskerna. Hur och var riskerna uppstår förändras i takt med den tekniska utvecklingen, nya produkter, internationaliseringen osv. Parallellt med dessa förändringar krävs det förändringar i de regelverk som styr bankerna.

Basel II är ett nytt och omfattande förslag till förändringar i hanteringen av bankens risker, ägnat att stärka stabiliteten i det finansiella systemet. Arbetet med regleringen påbörjades år 1998 och de nya reglerna planeras träda i kraft 1 januari år 2007. EU-kommissionens förslag bereds nu i EU-parlamentet och skall resultera i ett direktiv under innevarande år.

Förslaget är en utveckling och komplettering av tidigare regler. Det innebär en ökad skyldighet för bankerna och tillsynsmyndigheterna. För bankerna innebär det en ökad skyldighet att bättre differentiera kreditriskerna genom nya beräkningsmetoder samt en skyldighet att beräkna kapitalkravet för de operativa riskerna. Vidare införs ett krav på att bankerna skall genomlysna sin verksamhet bättre genom att informera marknadsaktörer om vilka risker banken har samt hur dessa hanteras. För tillsynsmyndigheterna krävs det en mer aktiv roll än tidigare eftersom de skall bedöma bankernas process för att hantera bankens samtliga risker och därmed avgöra huruvida den har ett tillräckligt stort kapital för att täcka dessa.

Regleringen ställer höga krav på bankens system vilket innebär stora investeringar för bankerna. Samtidigt är regelverket utformat på så sätt att en aktiv riskhantering frigör kapital eftersom en ökad precision av bankens faktiska risk sänker kapitalkravet. Med ett bättre systemstöd har banken goda möjligheter att effektivisera kreditprövningsprocessen och ge kunderna riskanpassade räntevillkor. Ett sådant system får troligen den konsekvensen att räntorna och kapitalkravet mera direkt kommer att påverkas av konjunkturförändringar. Den individualiserade räntesättningen innebär att subventioneringarna mellan olika kunder minimeras.

De nya reglerna möjliggör att bankerna kan kvalificera sig för att använda en egen intern metod för att beräkna risken. Detta innebär troligen en större procentuell diskrepans i kapitalkravsskyldigheten mellan de större och de mindre bankerna eftersom de mindre inte har samma resurser att satsa på en differentierad metod. I sådant fall kommer de stora bankerna i relation till de mindre kunna prissätta kunderna mera korrekt alternativt tjäna mer pengar. Vidare kommer de olika metoderna leda till olika kapitalkrav för samma exponering vilket innebär att reglerna inte är neutrala.

Att banken tillåts använda olika metoder för att beräkna kapitalkravet innebär att jämförbarheten mellan bankerna försvåras och effekterna av genomlysningen blir svårare att relatera. Att reglerna leder till en ökad differentiering är positivt och det ger bankerna incitament till att förbättra riskhanteringen. Dock blir det svårare för FI att bedöma och kontrollera de bankindividuella metoderna än mera standardiserade schablonmetoder.

För att bevara stabiliteten i och förtroendet för det finansiella systemet kommer FI:s samlade kapitalbedömning bli ett viktig instrument eftersom bankerna med en ökad konkurrens och med aktieägarnas krav på avkastning kan drivas till att beräkna kapitalkravet så lågt som möjligt.

Förord

Det är med glädje jag konstaterar att tiden som juriststuderande har gett mig både kunskap och vänskap. Att nu genom examensarbetet sätta punkt för en epok känns lite sorgligt men samtidigt roligt och inspirerande. Nu börjar den verkliga utmaningen, att tillämpa kunskapen.

När jag nu avslutat mitt examensarbete har jag många att tacka. Tack professor Lars Gorton, jag uppskattar din snabba respons. Tack Karin Lundberg och alla ni andra på Finansinspektionen som vänligt och tillmötesgående har svarat på mina frågor. Tack alla ni som på de olika bankerna engagerat er.

Tack min älskade Gunnar!

Lund i juni 2005

Kristina Alling

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (1975:1385).
AIRB	Advanced Intern Rating Based.
AMA	Advanced Measurement Approaches.
BIA	Basic Indicator Approach.
BIS	Bank for International Settlements.
CAAP	The Capital Adequacy Assessment Process.
DI	Dagens industri.
Dnr	Diarienummer.
EAD	Exposure at Default.
EMU	Europeisk monetär union.
EU	Europeiska unionen.
FAR	Föreningen för auktoriserade och godkända revisorer.
FFFS	Finansinspektionens författningssamling.
FI	Finansinspektionen.
FIRB	Foundation Intern Rating Based.
IAS	International Accounting Standards.
IFRS	International Financial Reporting Standards.
IMF	International Monetary Fund.
IRB	Intern Rating Based.
IRK	Intern riskklassificering.
JT	Juridisk tidskrift.
LBF	Lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.
LGD	Loss given Default.
LKT	Lag (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag.
LVR	Lag (1991:981) om värdepappersrörelse.
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development.
PD	Probability of Default.
PoVP	Penning- och valutapolitik.
Prop.	Proposition.
PWC	PriceWaterhouseCoopers.
SEP	The Supervisory Evaluation Process.
SME	Smal and medium-sized enterprises
SOU	Statens offentliga utredningar.
STA	Standardised Approach.
TSM	Tillsynsmyndigheten.
VD	Verkställande direktör.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Stabilitet i det finansiella systemet är av största vikt för samhällsekonomin i stort men även för en enskild bank och kund. Den snabba utvecklingen av tekniker och produkter på den finansiella marknaden och riskerna som följer med dem har föranlett en revidering av nuvarande kapitaltäckningsregler. De nya reglerna syftar till att öka den finansiella stabiliteten, förbättra konkurrensen och stärka konsumentskyddet genom förbättrad riskmätning, tillsyn och genomlysning.

Arbetet med de nya kapitaltäckningsreglerna påbörjades av Baselkommittén¹ i december år 1998 och resulterade i ett förslag i juni år 2004.² Parallellt med kommitténs arbete har EU-kommissionen gjort en översyn av kapitaltäckningsreglerna i direktiven 1993/6/EEG och 2000/12/EG för att sedan publicera ett förslag, COM (2004) 486 final, som harmoniserar med Baselkommitténs förslag. EU-kommissionens förslag bereds nu i EU-parlamentet och ett direktiv förväntas komma under innevarande år. Samtliga EU:s medlemsländer skall sedan implementera det nya regelverket och tillämpa det fr. o. m. den 1 januari 2007.³ Med utgångspunkt från förslaget kommer de nya reglerna att leda till en bättre risktäckning och kontroll. För bankerna ges det utrymme för individuella variationer vid beräkningarna av kapitalkraven eftersom en bank ges möjligheten att använda en egen intern riskmätningmetod. För att fr. o. m. den 1 januari 2007 få använda en sådan metod krävs det ett tillstånd. Ansökan om detta skall vara FI tillhanda senast den 31 juli 2005.⁴

¹ Baselkommittén bildades 1974 och är ett samarbetsorgan, på bankområdet, för centralbanker och andra tillsynsmyndigheter. Medlemmarna är från G 10-länderna (Belgien, Frankrike, Italien, Japan, Kanada, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Sverige, Tyskland och USA). Kommittén arbetar, med hjälp av regler och tillsyn av risker och kapital, för ett gemensamt globalt synsätt för internationellt verksamma banker. Se även Lind, PoVP 1/1998 s. 51.

² Baselkommitténs förslag till de nya och förändrade kapitaltäckningsreglerna benämns "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards" June 2004. Eftersom Baselkommittén var initiativtagare till dessa kallas de för Basel II.

³ FI Dnr 05-1568-201 s. 2. För att inom EU uppnå en gemensam finansmarknad år 2005 har EU antagit en handlingsplan. För att på ett snabbt sätt realisera denna har Lamfalussyprocessen skapats för regelgivning och uppföljning av reglernas effekt. Processen bygger på ett samarbete mellan olika institutioner och kommittéer inom EU och olika aktörer på marknaden, där både bransch- och konsumentintressen är företrädda.

⁴ FI Dnr 05-1568-201 s. 2.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att diskutera på vilket sätt de nya kapitaltäckningsreglerna kan komma att påverka stabiliteten i det finansiella systemet samt förtroendet för det. Vidare diskuteras reglernas betydelse för konkurrensen och resultatet av att olika riskmättningsmetoder tillåts. Uppsatsen analyserar på ett övergripande sätt nyheterna, tänkbara problem och konsekvenser av Basel II.

1.3 Avgränsning

EU-kommissionens förslag om förändrade kapitaltäckningsregler omfattar kreditinstitut och värdepappersbolag. Utgångspunkten för uppsatsen är reglerna i förhållande till en bank, som omfattas av definitionen kreditinstitut.⁵ I uppsatsen avses med bank ett svenskt bankaktiebolag.

Uppsatsen behandlar nyheterna vid beräkningarna av kapitalkraven, därför omnämns marknadsriskerna endast mycket kortfattat och beräkningsmetoderna för dessa utesluts. Tekniskt djupdykande beskrivningar och analyser av beräkningarna avseende kapitalkravet utelämnas till förmån för de mera övergripande konsekvenserna av Basel II. I uppsatsen utelämnas de koncernspecifika diskussionerna och problematiken kring handelslager och dubbla fallissemang. Uppsatsen behandlar inte riskreducerande åtgärder och övergångsreglerna kommer inte att beaktas.

1.4 Metod och material

I uppsatsen används främst en rättsdogmatisk metod. Lag, förarbeten, direktiv, doktrin, föreskrifter m. m. har studerats. Genom uppsatsen följer även ett rättsekonomiskt tankesätt utifrån ett samhälls-, företags- och privatekonomiskt perspektiv. Den huvudsakliga utgångspunkten för arbetet är EU-kommissionens förslag COM (2004) 486 final (Brussels 14.7.2004), vilket innebär att det kommande direktivet kan innehålla förändringar som av förklarliga skäl inte beaktas i detta arbete. Material som har publicerats i ämnet efter den 10 maj 2005 beaktas inte.

De nya ännu inte gällande reglerna gör att ingen utvärdering av den praktiska tillämpningen finns att tillgå. Detta tillsammans med den sparsamma litteraturtillgången gör ämnet svårarbetat men icke desto mindre intressant. Internet, mail- och telefonkontakter har utgjort viktiga källor för arbetet.

Uppsatsens huvudstruktur är hämtad från Baselkommitténs förslag. Det innebär ett upplägg med tre pelare, en struktur som är väl etablerad i

⁵ Av Art 4 COM (2004) 486 final framgår det att ett kreditinstitut är "ett företag vars verksamhet består i att från allmänheten ta emot insättningar eller andra återbetalbara medel och att bevilja krediter för egen räkning". I 1 kap. 5 § p. 10 LBF framgår det att ordet kreditinstitut inkluderar banker och kreditmarknadsföretag.

arbetet med Basel II. I uppsatsen används begreppen kapitaltäckning och kapitalkrav synonymt liksom bank och kreditinstitut.⁶

1.5 Disposition

Uppsatsen utgörs av sex centrala kapitel. I kapitel två ges en övergripande bakgrund till vikten av att förtroendet för det finansiella systemet upprätthålls. Kapitlet utgör plattformen för den fortsatta diskussionen kring de nya kapitaltäckningsreglerna. I det tredje kapitlet ges en bakgrund till de nya reglernas framväxt samt en analys av förutsättningarna för syfte- och måluppfyllelse med nyheterna i Basel II. Kapitel fyra utgör ett kärnkapitel och ägnas åt att förklara bankens kapitalkravsskyldiga risker samt de nya metoderna för att beräkna dessa. Vidare analyseras riskerna och riskmätningmetoderna. Det femte kapitlet beskriver innebörden och omfattningen av kapitalbedömningen samt konsekvenserna vid bristande sådan. I det sjätte kapitlet blir kravet på ökad information och insyn genomlyst. Sjunde kapitlet konfronterar på ett övergripande sätt Corporate Governance i ett Basel II-perspektiv. Till sist följer ett avslutande kapitel med slutsatser och analys.

⁶ Se not 5.

2 Finansiella systemet – ett förtroendekapital

2.1 Allmänt om det finansiella systemet

Ett effektivt och stabilt finansiellt system⁷ är stommen i en fungerande samhällsekonomi. Ett land med sådant system blir attraktivt för utländska investerare och långivare. Detta påverkar i sin tur den nationella tillväxtpotentialen genom att kapitalanskaffningen till produktiv och lönsam verksamhet underlättas.

Banker är förutsättningar för ett fungerande finansiellt system. Till bankernas viktigaste uppgifter hör att förmedla betalningar och lämna och förmedla krediter, vilket möjliggörs genom nationell och internationell upplåning.⁸ Det finansiella systemet utgörs av olika funktioner som på flera sätt är sammanlänkade och beroende av varandra. Exempelvis föreligger både ekonomiska och funktionella kopplingar mellan bankerna. Ekonomiska genom att bankerna lånar pengar av varandra direkt eller genom certifikat och obligationer och funktionella genom att de förmedlar betalningar mellan varandra.⁹ Därför kan ett fallissemang av en bank eller del i en banks system, som en följd av ”dominoeffekten” få svåra konsekvenser för andra banker och därmed hota stabiliteten.¹⁰ Härmed kan konstateras att det finansiella systemet är känsligt och sårbart eftersom bankerna är beroende av varandras funktioner och företagen beroende av bankernas funktioner. Exempelvis kan en riktad attack, genom att någon gör dataintrång och saboterar hela bankgirots funktion dvs. betalningssystemet, lamslå den svenska ekonomin för en tid.

Med internationaliseringen och i enlighet med EU:s mål, att upprätta en gemensam marknad, krävs det en ständig utveckling av det finansiella systemets säkerhet och funktion. Den gemensamma marknaden innefattar 1) En inre marknad med fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital, 2) En ordning som säkerställer att konkurrensen inom den inre marknaden inte snedvrids samt 3) En ordning som bidrar till ett starkt konsumentskydd.¹¹ För att leva upp till målen om fri rörlighet av kapital och samtidigt på ett säkert sätt hantera de senaste årens stora förändringar i kommunikations- och informationsteknologin krävs det nya instrument och

⁷ Falkman, Bank- och finansieringstjänster, s. 26. Det finansiella systemet kan beskrivas som ”samhällssekonomins infrastruktur”.

⁸ 7 kap. 1 § LBF.

⁹ Falkman, Bank- och finansieringstjänster, s. 55 ff., Prop. 2002/03:139 s. 175. Genom interbanklån jämnar bankerna på dagslånemarknaden ut sin likviditet genom att en bank som har överskott av likviditet lånar ut till en bank med underskott. Lån mellan banker med längre löptid kallas depositioner.

¹⁰ Prop. 2002/03:139 s. 289.

¹¹ Art 2-3 Romfördraget. Exempel på konsumentskyddande reglering är sundhetskravet i 6 kap. 4 § LBF som tillkom för att skydda kunderna mot bankers missbruk pga. den tröghet som finns bland kunderna att byta bank. Prop. 2002/03:139 s. 281, SOU 1998:160 s. 17.

metoder för bl. a. riskhantering och betalningsförmedling. Detta krävs för att på ett flexibelt sätt kunna hantera förändringarna i riskerna och förenkla övervakningen av riskerna i bankerna.

Allmänhetens förtroende för bankerna är av avgörande betydelse för deras existens. Förtroende tar år att bygga upp och dagar att radera. Den ökade internationaliseringen kan upplevas som både fysiskt och psykiskt distansskapande och svårare att känna förtroende för. Om en bank kan visa på god soliditet, riskhantering och genomlysbarhet får det positiva effekter för förtroendet. Detta tillsammans med ett ”korrekt, kunnigt och effektivt uppträdande” kommer dessutom att utgöra ett konkurrensmedel gentemot andra banker.¹² Exempelvis innebär det att en bank i en viss situation måste väga den kortsiktigt presumtiva vinsten av en viss affär mot risken att affären kan skada bankens förtroende.¹³

2.2 Skäl för att upprätthålla förtroendet

Att förtroendet för det finansiella systemet upprätthålls är viktigt utifrån ett samhälls-, företags- och privatekonomiskt perspektiv. Dock kan en enskild banks motiv för att vårda bankens förtroendekapital bero på värdet av det, dvs. hur mycket banken kan förlora på att mista kundernas förtroende. En bank som har god soliditet, likviditet och kontroll på riskerna och därför inte riskerar att komma på obestånd har all anledning att vårda sitt förtroendekapital, sett ur ett företagsekonomiskt perspektiv, till skillnad från när det motsatta förhållandet råder och incitamentet inte är lika starkt.¹⁴ Mot detta står det samhällsekonomiska intresset. Oberoende om en bank slås ut pga. direkt finansiella problem eller förlorat förtroende på marknaden kommer, med största sannolikhet, de samhällsekonomiska kostnaderna vida överstiga kostnaderna för bankens ägare. Främsta orsaken till det är risken för att problemet sprider sig till andra banker. Skulle exempelvis betalningssystemet falla får det svåra ekonomiska konsekvenser för enskilda kunder, företag och därmed hela samhällsekonomin. Därför måste åtgärder snabbt vidtas, vilket medför stora samhällsekonomiska kostnader. Dessa externa effekter har en enskild bank inte anledning att ta med vid sin bedömning av hur den skall agera, härmed föreligger det en intresseproblematik.¹⁵ För att minska skillnaderna mellan de eventuellt motstående intressena har regler om soliditet och likviditet införts.¹⁶

Att en banks problem sprider sig till andra banker beror i stor utsträckning på att utomstående har ofullständig information om bankerna och därför behandlar alla lika.¹⁷ Utomstående har svårt för att bedöma sammansättningen och värdet på bankernas tillgångar. Misstron mot en

¹² SOU 1998:160 s. 395.

¹³ SOU 2004:47 s. 278 ff., SOU 1998:160 s. 395.

¹⁴ Englund, PoVP 2/2004 s. 71, SOU 1998:160 s. 353 f.

¹⁵ SOU 1998:160 s. 353 f.

¹⁶ 6 kap. 1 § LBF, SOU 1998:160 s. 396.

¹⁷ Cranston, Principles of Banking Law, s. 94.

banks soliditet kan leda till en uttagsanstormning¹⁸ eller till att bankerna får svårt att förnya sina lån på interbankmarknaden. Avbryts bankernas finansiering snabbt utgör det ett stort hot mot ett fungerande betalningsväsende.¹⁹

Beroende på förtroendekrisens omfattning får den olika stora effekter. De samhällsekonomiska konsekvenserna av en förtroendekris innebär direkta statsutgifter exempelvis genom konkret ekonomiskt stöd och indirekta genom förlorad produktion och ökad arbetslöshet. Företagsekonomiskt handlar det kortsiktigt om bankens resultat som i sin tur påverkar möjligheten till utveckling och upphandling av avtal om tjänster och produkter. Ett dåligt resultat påverkar även bankens möjlighet till personaltäthet vilket kan leda till att kunderna blir ännu mer missnöjda. I slutändan handlar det om bankens överlevnad och ägarnas förlust. De privatekonomiska konsekvenserna är att kunderna inte får de tjänster de önskar eller till en hög kostnad. Dessutom riskerar kunderna att inte få sina lån förlängda eftersom en bank som förlorat förtroendet på marknaden får svårt med finansieringen. I värsta fall kan kunden förlora sitt insatta kapital om det överstiger det insättningsgaranterade beloppet.²⁰

Skälen för att upprätthålla förtroendet för det finansiella systemet i allmänhet och banker i synnerhet är alltså flera. Därför krävs det regler om kapitalkrav och om hur bankerna skall hantera sina risker så att dess ekonomi inte äventyras. Det krävs att banken kan påvisa både kvantitativa och kvalitativa grunder för allmänhetens fortsatta förtroende. En sund och fungerande såväl lagreglerad som självreglerad konkurrens kommer att minimera risken för minskat förtroende.

2.3 Åtgärder vid minskat förtroende

Under förtroendekrisen i Sverige på 1990-talet gav staten ekonomiskt stöd till banker i kris, för att förhindra hela systemets fallissemang. Staten betalade ca 65 miljarder kronor, den största delen gick till Nordbanken och Gotabanken.²¹ Som en följd av förtroendekrisen omarbetades de tidigare kapitaltäckningsreglerna och nya regler om insättargaranti och

¹⁸ SOU 1998:160 s. 99. Bankpanik kan uppstå om insättarna och andra finansiärer drar tillbaka sin finansiering. För att klara av uttagsanstormningen kan en bank tvingas avyttra tillgångar till priser under det bokförda värdet eftersom krediter är svårvärderade. På så sätt kan en solvent bank dras med i fallet. Englund, PoVP 2/2004 s. 60. Under 1990-talets bankkris innebar ”Bank run” att tidigare innehavare av marknadsbevis vägrade banken fortsatt finansiering genom att avbryta den rutinmässiga återinvesteringen.

¹⁹ SOU 1998:160 s. 354.

²⁰ Se not 22.

²¹ Ingves m. fl. PoVP 1/1996 s. 11 f. Bankerna klassades på objektiva grunder som C-banker dvs. att ”banken med stor sannolikhet aldrig åter skulle bli lönsam utan dess kapital skulle gradvis eroderas och så småningom bli negativt”. För en redogörelse av utvecklingen i storbankerna under bankkrisen samt en sammanställning av utbetalt bankstöd, se Englund, PoVP 2/2004 s. 62 ff., Se även www.regeringen.se/sb/d/2445/a/13583, ”Bankkris”, hämtad 2005-03-01.

investerar skydd infördes.²² Detta för att förhindra framtida förtroendekriser och om sådana ändå uppstår minska dess omfattning och samhällsekonomiska konsekvenser.

För att avhjälpa en banks akuta likviditetsproblem kan Riksbanken bevilja en nödkredit s. k. ”lender of last resort”.²³ Det föreligger dock ingen skyldighet för Riksbanken att bevilja en sådan.²⁴ Konsekvensen av ”lender of last resort” är en förtroendeförskjutning från allmänheten till Riksbanken som skall bedöma bankens ekonomiska ställning och avgöra om banken skall beviljas likviditetsstöd eller avvecklas. ”Lender of last resort” har närmast en preventiv verkan eftersom vetskapen om detta institut troligen innebär att allmänheten blir mindre benägen att ta ut sina pengar från banker i kris.²⁵ Samtidigt riskerar ”lender of last resort” skapa en moral hazard genom att ledning och ägare tar större risker.²⁶

Utöver det konkreta ekonomiska stödet till bankerna under 1990-talets bankkris utfärdade regeringen en generell garanti för samtliga banker med innebörden att ett fullgörande av bankernas åtagande garanterades motparten. Existensen av garantin räddade troligen någon av de överlevande bankerna från konkurs.²⁷ Ett avgörande skäl för regeringens beslut var risken för att utländska investerare skulle dra tillbaka finansieringen.²⁸ Sverige var mycket beroende av krediter från utlandet och därför var det viktigt att förtroendet snabbt återställdes. För att sprida innebörden av garantin och snabbt återfå förtroendet startade en omfattande informationsverksamhet.²⁹

”Too big to fail”- problematiken kan få den konsekvensen att oberoende om staten ex ante deklarerar ett passivt förhållningssätt vid en eventuell kris upplevs det inte som trovärdigt eftersom det ex post ligger i statens intresse att intervensera. Förväntan på att staten kommer gå in som garant för en bank i kris kan enligt Frisell och Noréus uppfattning leda till att aktieägarna väljer att investera i mer riskfyllda projekt än utan en sådan uppfattad garanti.³⁰ Agerar aktieägarna så torde det vara ett irrationellt handlande eftersom exempelvis statens agerande under bankkrisen visar att insatserna

²² Lag (1995:1571) om insättningsgaranti, Lag (1999:158) om investerar skydd, Prop. 2002/03:139 s. 162 f. Insättningsgarantin och investerar skyddet aktualiseras först vid en banks konkurs. Insättningsgarantin skyddar belopp upp till 250 000 kr om beloppen är nominellt bestämda och tillgängliga med kort varsel. Investerar skyddet innebär ett skydd upp till 250 000 kr för investerarens finansiella instrument och likvida medel som finns hos ett värdepappersinstitut. Kundens medel skall hållas åtskilda vilket innebär att kunden vid en eventuell konkurs har separationsrätt. Har medlen sammanblandats eller finns medlen inte kvar pga. brottslig handling aktualiseras investerar skyddet.

²³ Cranston, Principles of Banking Law, s. 67.

²⁴ 6 kap. 8 § Lag (1988:1385) om Sveriges Riksbank.

²⁵ SOU 1998:160 s. 354.

²⁶ Prop. 2002/03:139 s. 179 och 268, Bergström m. fl., Aktiebolagets grundproblem, s. 23 ff., Moral hazard handlar om informationsövertagsproblematiken som kan uppkomma efter att ett avtal har ingåtts. Se även Finansiell stabilitet 2/2003 s. 63 ff. Centralbankernas roll för undvikande av moral hazard, se www.ecb.int/pub/pdf/other/prudentialsupcbrole_sv.pdf, ”Centralbankernas roll i tillsynen av finansinstitut”, hämtad 2005-04-27.

²⁷ Englund, PoVP 2/2004 s. 63 f.

²⁸ Daltung, PoVP 4/2001 s. 13.

²⁹ Ingves m. fl., PoVP 1/1996 s. 8, 17 f.

³⁰ Frisell m. fl., PoVP 3/2002 s. 34.

avsåg att rädda bankerna inte ägarna, dvs. den finansiella garantin exkluderade aktiekapitalet.³¹ Däremot kan en uppfattad garanti med stor sannolikhet minska fordringsägarnas incitament till att analysera och bevaka bankerna.³²

Vid en förtroendekris kommer samhällets och politikernas hantering av situationen att få stor betydelse för hur krisen utvecklar sig. Medias agerande har stor betydelse för den enskilda individens uppfattning av situationen. Att hålla medierna korrekt informerade om situationen är därför mycket viktigt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ett sätt att skapa stabilitet och upprätthålla förtroendet är att införa regler, exempelvis om krav på viss soliditet och likviditet samt rutiner för riskhantering och genomlysning.³³ Viktigt är att reglerna utformas så att de syftar till ökad kontroll på riskerna för att förhindra stora förluster samt visa på åtgärder för att öka motståndskraften i de fall förlust uppkommer.³⁴ FI menar att möjligheten att påverka den operativa effektiviteten och förtroende i en bank med hjälp av reglering och tillsyn är mycket begränsad. De menar istället att systemstabilitet och konsumentskydd är de operativa huvudmålen vid reglering och tillsyn av banker och att förtroendet är ett indirekt mål. Vidare anser FI att effektivitet är ett övergripande samhällsekonomiskt mål och en restriktion för hur system- och konsumentskyddet bör utformas.³⁵

Reglerna om insättningsgaranti, investerarskydd och möjligheten till nödkredit torde ha en preventiv verkan för kunden. Dock riskerar existensen av nödkredit att skapa moral hazard vilket leder till sämre riskhantering och ett ökat risktagande pga. vetskapen om att bankens fortsatta existens är samhällsekonomiskt nödvändigt och att staten oberoende ledningens agerande kommer att ge ekonomiskt stöd vid en kris.

³¹ Englund, PoVP 2/2004 s. 63.

³² Frisell m. fl., PoVP 3/2002 s. 34.

³³ 6 kap. 1-4 §§ LBF, SOU 1998:160 s. 25 och 354, Daltung, PoVP 4/2001 s. 19 ff.

³⁴ SOU 1998:160 s. 16 f.

³⁵ FI 2004:9 s. 11.

3 Kapitaltäckning

3.1 De gemensamma kapitaltäckningsreglernas framväxt

Basel I är en överenskommelse från år 1988 där G 10-länderna enades om gemensamma principer för beräkning av kapitaltäckningen.³⁶ Ett syfte med reglerna var att öka soliditeten i internationellt verksamma banker samt att främja en sund utveckling av deras verksamhet. Ett annat syfte var att reglerna skulle kunna tillämpas i sin helhet av olika banker för att möjliggöra konkurrens på lika villkor mellan banker i olika länder.³⁷ Reglerna skulle dessutom vara enkla och lättförståeliga för att vinna allmän acceptans.³⁸ Till att börja med omfattade kapitalkravet endast kreditrisker men sedan mitten av 1990-talet omfattar det även marknadsrisker.

Arbetet med de nya kapitaltäckningsreglerna påbörjades av Baselkommittén i december år 1998. Kommittén ansåg att reglerna måste moderniseras och göras mer riskkänsliga i takt med den ökade internationaliseringen, snabba tekniska utvecklingen och det ökade utbudet av finansiella produkter. Den tekniska utvecklingen avser data- och informationsteknologi men även metoder för att hantera risker bl. a. med hjälp av nya finansiella instrument.³⁹ ”Risken med ett föråldrat regelverk är att det kan förhindra potentiellt effektiva lösningar samtidigt som det riskerar att inte begränsa utvecklingen av potentiellt skadliga.”⁴⁰ Bristerna med Basel I har legat till grund för arbetet med Basel II. De brister som uppmärksammats särskilt är att: Basel I endast innebär ungefärliga beräkningar av den verkliga riskexponeringen, det finns utrymme för kapitalarbitrage⁴¹, risktäckningen⁴² är ofullständig, det saknas krav på TSM att utvärdera aktuell riskprofil, det saknas krav på adekvat marknadsinformation, m. m.⁴³

Parallellt med Baselkommitténs arbete har EU-kommissionen gjort en översyn av kapitaltäckningsreglerna, se avsnitt 1.1. Före utgången av år 2005 beräknas EU-parlamentet anta direktivet om de nya reglerna. Direktivet blir en del av rättsordningen inom EU och blir därför bindande

³⁶ FI 2001:1 s. 2. Basel I låg till grund för EU-parlamentets och rådets direktiv 1993/6/EEG och 2000/12/EG. Baselkommitténs ackord avseende kapitaltäckningsreglerna är endast bindande för de internationellt verksamma bankerna och centralbankerna i G10-länderna, som förbundit sig att följa reglerna.

³⁷ Prop. 1994/95:50 s. 156.

³⁸ DI 27 augusti 2001 av Lybeck ”Nya Basel-reglerna driver fram fler fusioner”.

³⁹ FI 2002:8 s. 5.

⁴⁰ SOU 1998:160 s. 15.

⁴¹ Arbitrage innebär handel med valutor och värdepapper där banken utnyttjar kurs- eller prisskillnader. Kapitalarbitrage innebär ett kringgående för att kompensera en bristande överensstämmelse mellan sammansättningen av institutens egna riskavsättningar och minimikraven på kapital. FI rapport 2002:8 s. 5, Jacobson m. fl., PoVP 4/2002 s. 36.

⁴² Exempelvis för operativa risker.

⁴³ Preambeln till COM (2004) 486 final.

för Sverige med krav på implementering. Finansdepartementet har påbörjat arbetet med en departementsskrivelse som beräknas vara klar i anslutning till att direktivet antas. Under år 2006 planerar regeringen lämna en proposition till riksdagen. Denna skall sedan beredas i något av riksdagens utskott innan riksdagen antar lagen. FI har publicerat ett arbetsmaterial för de kommande föreskrifter så att dessa efter viss omarbetning kan fastställas i anslutning till att lag och bemyndigande är klara. Den 1 januari 2007 planeras de nya reglerna träda i kraft.

3.2 Nyheterna med Basel II

Till skillnad från Basel I är inte avsikten med Basel II att kapitalnivån skall påverkas. För en enskild bank kan det bli en höjning eller sänkning av kapitalkravet men för bankerna som ”kollektiv” är målet att nivån skall bestå.⁴⁴ Banken är precis som tidigare skyldig att ha ett kapital som motsvarar 8 % av kreditriskerna men underlaget blir med de nya reglerna mer differentierat genom förändrad riskklassificering och riskvitning, vilket innebär att kapitalkravet i kronor räknat sjunker.⁴⁵ Det sänkta kapitalkravet för kreditrisker uppvägs av att det införs ett kapitalkrav för de operativa riskerna. För beräkning av detta se avsnitt 4.3.3.

De främsta nyheterna med de nya kapitaltäckningsreglerna är att det lagstadgade kapitalkravet även skall innefatta operativa risker och att det blir möjligt för en bank att beräkna kapitalkravet med hjälp av bankintern information. Banken får efter tillstånd från FI använda en intern metod för att beräkna kreditrisken och en schablon eller avancerad intern metod för att beräkna den operativa risken. De nya metoderna leder till en bra riskdifferentiering vilket exempelvis får till konsekvens att den tidigare konstanta riskvikten av två företagsportföljer av samma storlek ersätts med en varierande riskvikt där kreditvärdiga företag med låg sannolikhet för fallissemang tilldelas en låg riskvikt och vice versa.⁴⁶

Med Basel II uppställs även krav på bättre tillsyn och ökad genomlysning.

3.3 Syfte och mål med förändrade

⁴⁴ FI 2002:8 s. 9, Preambeln COM (2004) 486 final. Trots målet med ett oförändrat kapitalkrav visar en av Baselkommittén initierad kvantitativ konsekvensundersökning att kapitalkravet för kreditinstitut inom EU kommer att minska med drygt 5 % dvs. med omkring 90 miljarder euro.

⁴⁵ Art 75a COM (2004) 486 final, Chorafas, Operational Risk Control with Basel II, s. 118. Chorafas skriver att det lagstadgade kapitalet genom olika beräkningsmodeller kan bli mer eller mindre än 8 %, vilket torde vara fel eftersom bankens skyldighet att hålla kapital för kreditriskerna fortfarande är 8 % och att det tidigare inte fanns något lagreglerat krav för operativa risker. Dock skall det påpekas att bankerna ändå beaktade de operativa riskerna genom högre kapital.

⁴⁶ Jacobson m. fl., PoVP 4/2002 s. 37.

kapitaltäckningsregler

De nya kapitaltäckningsreglernas syften och målsättningar är flera och har olika dignitet. Det kommande direktivet syftar till en konsekvent beräkning av kapitalkravet inom hela EU med ett oförändrat totalt kapitalkrav, allokeringar beaktade.⁴⁷ Den grundläggande utgångspunkten för reglernas syfte och mål är ökad finansiell stabilitet, ett främjande av det europeiska näringslivets konkurrenskraft samt ett stärkt konsumentskydd. I enlighet med denna är avsikten att de nya reglerna skall ge utrymme för riskkänsligare interna metoder och att bankerna därmed skall få en bättre uppfattning om den faktiska riskens fördelning i banken. På så sätt kan bankerna mera effektivt utnyttja den knappa resursen som kapitalet utgör genom att avgöra hur mycket kapital som behövs för att optimera avkastningen. Därmed skapas ett bättre skydd mot finansiell instabilitet.⁴⁸ En annan målsättning med bättre riskmätningmetoder är att kreditbedömningen skall bli mer individualiserad så att prissättningen sker utifrån risken i ett enskilt engagemang, dvs. räntan skall bättre spegla den verkliga kreditrisken.⁴⁹ En ytterligare målsättning med det nya regelverket är att det skall vara flexibelt på så sätt att inte varje ny teknisk lösning eller produkt skall kräva en omfattande anpassning.⁵⁰ Lagstiftningen bör dessutom möjliggöra och uppmuntra till konkurrens mellan olika tekniska lösningar och produktutbud samt ge bästa möjliga förutsättningar för konkurrens mellan olika aktörer på de finansiella marknaderna.⁵¹

Sammantaget syftar samtliga mål till att motverka kriser som tidigare förekommit samt att banker och tillsynsmyndigheter i god tid skall få tydliga varningssignaler på potentiella kriser. Det skall finnas en beredskap att stå emot oförväntade förluster utan att det går ut över insättare, långgivare och andra motparter.⁵²

3.4 Analys av förutsättningarna för syfte- och måluppfyllelse

3.4.1 Ökad finansiell stabilitet?

Bankernas beroende av varandra och det ökade antalet fusioner och etableringar utomlands ställer stora krav på en funktionell reglering som reglerar bankernas riskhantering och TSM:s övervakningsfunktion. En

⁴⁷ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 6, Linde, Kreditnytt 1/2002, Se även not 44.

⁴⁸ FI 2002:8 s. 5, Balans 3/2004.

⁴⁹ www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=7856, Srejber, "Framtidsscenarioer för bostadsfinansieringen", publicerad 2003-03-19, hämtad 2005-02-18.

⁵⁰ SOU 1998:160 s. 96, Prop. 2002/03:139 s. 155.

⁵¹ SOU 1998:160 s. 15, 96 och 106, Prop. 2002/03:139 s. 155.

⁵² I FI 2002:8 s. 8 uttrycks syftet med kapitalkravet på så sätt att "det ska finnas en kudde som gör att banken kan stå emot oförväntade förluster". :-)

internationellt enhetlig och bindande reglering ökar TSM förutsättningar att på ett bra sätt kontrollera och följa upp bankernas verksamhet.

En banks stabilitetsproblem kan böttna i att bankens tillgångar och skulder har olika egenskaper avseende risk och likviditet. Exempelvis är risken med lån till företag och hushåll svårvärderad och många lån i banken är illikvida eftersom det inte finns en fungerande andrahandsmarknad. Bankens inlåning däremot är likvid och normalt förknippad med en liten risk. Med kapitalkravsreglerna kommer banken ha en buffert av kapital vilken banken kan använda vid en eventuell förlust så att de illikvida tillgångarna inte behöver realiseras utan kan behållas till förfallodag.⁵³

Basel II innebär stora kostsamma investeringar både i hårdvara och i mjukvara.⁵⁴ Samtidigt innebär det nya möjligheter och effektivitetsvinster. Bankerna kommer att, på ett bättre sätt än tidigare, kunna fastställa risknivån i lånestocken vilket minskar kapitaltäckningskravet och frigöra kapital. Bankens vetskap om möjligheten till ett minskat kapitalkrav utgör därmed ett incitament till aktiv riskhantering.⁵⁵ Med ett bättre system kommer kreditgivningsprocessen effektiviseras och låntagarna kommer genom mer riskkänsliga system kunna ges riskanpassade räntevillkor. Bättre kontroll på de verkliga riskerna ökar den finansiella stabiliteten och konsumentskyddet. En negativ effekt av att bankerna tillåts använda sina egna interna metoder är att de olika metoderna kan leda till olika kapitalkrav för samma exponering vilket försämrar jämförbarheten och konsumentskyddet.

Genom stora nyinvesteringar i it-stöd förutsätts att den operativa risken minskar eftersom driftsäkerheten bör ökar. Med ett nytt system kommer den interna processen markant att förbättras och den omfattande externa rapporteringsskyldigheten underlättas.⁵⁶ Istället för en betydande manuell hantering kan det utvecklade systemstödet på ett enkelt sätt generera rapporter vilket innebär rationaliseringsvinster. Ett nyare system skall dessutom klara av att hantera framtida ännu inte etablerade finansiella instrument. Med en god kontroll på riskerna kan banken medvetet sprida riskerna och en klok hantering av finansiella derivatinstrument kan bidra till att bevara stabiliteten i det finansiella systemet.⁵⁷

⁵³ Prop. 2002/03:139 s. 173.

⁵⁴ www.di.se/nyheter/, "Tunga IT-investeringar för storbankerna", publicerad 2003-10-09, hämtad 2005-03-11. Enligt Roger Håkansson som är ansvarig för Cap Gemini Ernst & Youngs Basel II verksamhet i Norden kommer en central databas, för att beräkna och sammanställa riskbilden, att kosta 200-300 miljoner kronor oavsett bankens storlek. Se även www.idg.se, "Bättre riskhantering kostar över en miljard" publicerad 2004-06-02, hämtad 2005-04-27. SEBs koncern-IT-chef Lars-Göran Thuresson tror att övergången till Basel II kostar 250 miljoner kr under tre år. Vid telefonintervjuer med SEB och Handelsbanken samt mailkontakt med Nordea och Föreningssparbanken har de inte känt till eller velat lämna någon prisuppgift.

⁵⁵ FI 2002:8 s. 10.

⁵⁶ www.di.se/nyheter/, "Basel II ger äntligen låntagarna rättvis ränta", publicerad 2003-11-14, hämtad 2005-02-17.

⁵⁷ www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=7856, Srejber, "Framtidsscenarier för bostadsfinansieringen", publicerad 2003-03-19, hämtad 2005-02-18.

Vidare innebär Basel II en ökad tillsyn från FI sida vilket talar för en ökad trygghet och stabilitet eftersom FI då kan agera tidigt för att förhindra en finansiell oro i en bank.

Som redogjorts för ovan talar flera faktorer för en ökad finansiell stabilitet med de nya kapitaltäckningsreglerna. Dock har kritiska röster höjts. FI befarar att Basel II kan komma att fördjupa konjunktursvackorna och att det blir svårt för bankerna att låna ut pengar till företag vid en konjunkturedgång eftersom kreditkostnaderna blir högre då.⁵⁸ Även Jacobson m. fl. anser att de nya reglerna kan leda till en ökad risk för procykliska effekter.⁵⁹ Heikensten menar att bankernas behov av kapital troligen kommer att samvariera med konjunkturen eftersom kreditrisken ökar vid lågkonjunkturer. Konsekvensen blir kreditåtstramningar i nedgångar och kreditexpansion i uppgångar. Heikensten uppmanar därför bankerna till att hitta sätt att hantera de eventuella effekter som uppstår av att konjunktursvängningarna förstärks.⁶⁰ Problemet med att kapitalkravet kan komma att öka vid en försämring av konjunkturläget har resulterat i ett ”stressat LGD”⁶¹, angående LGD se avsnitt 4.3.2.2. Stresstesten innebär att bankerna skall utföra tester med olika antaganden för att bedöma vilken påverkan som ”potentiella framtida händelser och omvärldsförändringar har på kreditrisken och kapitaltäckningen”.⁶² Banken får välja vilken test som skall användas men den måste godkännas av FI och vara ändamålsenlig och beakta effekterna av en lättare konjunkturedgång.⁶³ Testet skall genomföras regelbundet, minst en gång om året.⁶⁴ Utfallet av stresstestet skall användas för att bedöma om det finns behov av att bygga upp en kapitalbuffert för sämre tider.⁶⁵ FI kommer vid sin samlade kapitalbedömning att granska stresstestet och eventuellt ställa krav på förändringar.⁶⁶

Lybeck⁶⁷ anser att Basel II kommer att försämrastabiliteten i världens finansiella system genom att konkurrensen försämras. Som skäl för sin

⁵⁸ www.di.se/nyheter/, ”Helgens och morgonens nyheter i korthet”, publicerad 2005-02-14, hämtad 2005-02-17. FI 2001:1, s. 29, Finansiell stabilitet 1/2004 s. 79. Värderingarna av säkerheterna tenderar att följa konjunkturen. Risker tenderar överskattas i nedgångsfaser och underskattas i uppgångsfaser. Osäkerheten och den otillräckliga informationen göra att bankerna vid konjunkturförändringar imiterar varandra.

⁵⁹ EU:s officiella tidning 2.3.2005, C 52/41. Procyklisk inverkan innebär ”möjligheten att kapitalkraven skärps under en konjunkturedgång och mildras under en konjunkturuppgång och därigenom förstärker de cykliska svängningarna”. För utförligt resonemang, se Jacobson m. fl., PoVP 4/2002 s. 40 ff. En stark samvariation mellan kapitalkrav och kreditrisk kan leda till att bankerna behöver reversera finansiella tillgångar när konjunkturen är svag. På så sätt förstärks konjunktursvängningarna.

⁶⁰ www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=8566, Föreläsning Göteborg 2004-11-25 av Heikensten, ”Riksbankens arbete med finansiell stabilitet”, hämtad 2005-04-20.

⁶¹ Art 114.3 COM (2004) 486 final, Finansiell stabilitet 2/2001 s. 74. Stresstest kan innebära ett antagande om ökad risk för att olika företag går i konkurs samtidigt eller att stora delar av en portfölj i en viss riskklass snabbt fallerar.

⁶² D Kap. 24 § FI Dnr 04-7605-299.

⁶³ Bilaga VII Del 4 p. 1.7 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

⁶⁴ D Kap. 24 § FI Dnr 04-7605-299.

⁶⁵ Finansiell stabilitet 1/2004 s. 80.

⁶⁶ FI 2002:8.

⁶⁷ Johan Lybeck är professor i nationalekonomi och VD för Finanskonsult AB.

uppfattning anför han tre argument: 1) En bank som använder interna system för att mäta kreditrisken kommer att premieras med lägre kapitalkrav 2) För att bevisa sin styrka måste banken offentliggöra en mängd information vilket är mer intressant för stora internationella investerare än placerare i mindre banker 3) Bedömningen av kreditvärdigheten blir framöver mer beroende av externa kreditvärderingsprövningar vilket leder till en diskriminering efter rating. Lybeck menar att vinnarna av en sådan rating är de högt klassade icke OECD-länderna som exempelvis Chile och Singapore medan lågt klassade OECD-länder som Korea, Polen, Ungern, Mexiko och Turkiet är förlorarna. Att så skulle vara fallet menar han beror på att banker drabbas av hemländernas bristande kreditvärdighet oavsett en enskild banks styrka. Vidare anser han att det blir väldigt svårt för utlandsbanker att konkurrera med USA:s och Europas storbanker. Dessutom kommer svaga länder som Thailand och Korea⁶⁸ att drabbas av lägre rating och därmed automatiskt högre kapitalkrav. Lybecks uppfattning är därför att Basel II kan skapa en ny kris i Sydostasien. Han pekar vidare på att länderna utanför OECD-området har gjort ”jättelika” ansträngningar för att uppfylla kraven på kapitaltäckning från år 1988 och att flera inte nått dit än och ”nu ska det alltså bli ännu svårare för dem att överleva”.⁶⁹

Flexibiliteten i det nya regelverket kommer att tillgodoses i direktivet genom att bestående principer och mål redovisas i artiklarna medan mer detaljerade och tekniska bestämmelser redovisas i bilagor.⁷⁰ Härmed kan regler för exempelvis beräkningen av riskerna med nya finansiella instrument och produkter snabbare och enklare införlivas så att den finansiella stabiliteten bibehålls.

3.4.2 Främjad konkurrens?

Regleringar ”riskerar att hämma konkurrensen och minska effektiviteten i det finansiella systemet”. Minskas den institutionella ”inriktningen på regleringar” ökar utrymmet för olika verksamheter vilket medför en skärpt konkurrens till förmån för konsumenterna.⁷¹ Men med en ökad självreglering kan det bli svårare för konsumenten att utvärdera vad som faktiskt gäller och därmed svårare att hävda sin rätt.⁷²

De olika metoderna för riskmätning kommer att utgöra ett konkurrensmedel bankerna emellan och öka möjligheterna för svenska banker att hävda sig i internationell konkurrens. I princip, åtminstone teoretiskt sett, står det bankerna fritt att välja metod, dock förutsätter vissa metoder ett tillstånd. För en bank som vill konkurrera på den utländska marknaden föreligger det dock i praktiken ingen reell valmöjlighet mellan de olika metoderna utan en intern riskmätningssmetod måste användas. Med

⁶⁸ DI 21 mars 2005 av Engqvist, ”Knackig konsumtion kyler Korea”. Konsumtionen i Korea är sval men tenderar öka något. Under februari 2005 ökade exporten med 7,2 %, vilket tyder på att Koreas ekonomi blir allt starkare.

⁶⁹ DI 27 augusti 2001 av Lybeck ”Nya Basel-reglerna driver fram fler fusioner”.

⁷⁰ Preamble till COM (2004) 486 final.

⁷¹ Prop. 2002/03:139 s. 156, SOU 1998:160 s. 15 och 97.

⁷² SOU 2003:22 s. 86 f.

en sådan metod kan banken påvisa en differentierad riskkontroll. Detta tillsammans med god soliditet och likviditet innebär större möjligheter att hitta konkurrenskraftig finansiering till låg ränta på lånemarknaden än om banken har en mindre differentierad metod.

Basel II utgör en enhetlig reglering vilket främjar konkurrensneutraliteten eftersom regleringen då är lika för alla banker. Dock skall påpekas att förutsättningarna inte är lika för banker verksamma i olika länder. Konkurrensneutraliteten främjas inte fullt ut eftersom det står bankerna fritt att välja den metod de vill använda, men de mindre bankerna har inte samma förutsättningar och resurser som de större. Med en enhetlig reglering och tillämpning blir det lättare att jämföra institutens soliditet och därmed deras konkurrensstyrka oberoende ländernas skilda jurisdiktioner.⁷³

För bankerna innebär anpassningen till de nya reglerna förr eller senare ett systembyte. Initialt innebär det stora engångskostnader vilket kunderna eller ägarna på ett eller annat sätt är med och finansierar. På sikt bör administrationskostnaderna minska vilket kan komma kunderna till godo genom bättre villkor. Lybeck ser dock ett problem med de stora kostnaderna och menar att en oundviklig följd av den kostsamma anpassningen till Basel II är att allt fler banker kommer att fusionera, särskilt i mindre utvecklade länder. Detta är enligt Lybeck en konsekvens av att de största amerikanska bankerna utgjort förebild för de nya reglerna. När mindre banker tvingas leva upp till motsvarande modeller uppstår kostnader som i slutändan kommer att drabba kunderna, i strid med uppställda mål.⁷⁴

Srejber⁷⁵ anser att mycket talar för att konkurrensen på bolånemarknaden avseende utlåning och finansiering kommer att öka ytterligare. Hittills har konkurrensen avseende bolån främst varit mellan inhemska aktörer bl. a. eftersom det varit svårt att jämföra värdet av säkerheter under olika nationella rättssystem.⁷⁶ Olikheter mellan olika länders bolånemarknader beror främst på att regelsystem, skattelagstiftning, marknadsstruktur och affärskultur ser olika ut. Detta innebär att kostnaderna för nya aktörer att etablera sig i ett annat land är höga. Med en allt mer enhetlig reglering ökar förutsättningarna för en ökad nationsöverskridande konkurrens eftersom gemensamma regler förenklar hanteringen. Får bostadsinstitutet genom sin storlek och riskkontroll bättre villkor på upplåningsmarknaden bör det förutsatt en fungerande konkurrens även komma konsumenterna till godo.

Sveriges utanförskap vad gäller valutaunionen anser Srejber utgör ett problem för utländska instituts etableringsvilja i Sverige. I princip förutsätter en etablering av utländsk bank i Sverige ett krav på att banken kan lämna lån i svenska kronor eftersom svenska låntagare generellt sett inte vill utsätta sig för valutarisk. Vid ett medlemskap i EMU elimineras valutarisken och räntorna mellan länderna i valutaområdet blir direkt jämförbara. Detta leder i sin tur till ett ökat konsumentskydd eftersom det

⁷³ Prop. 1994/95:50 s. 155.

⁷⁴ DI 27 augusti 2001 av Lybeck "Nya Basel-regler driver fram fler fusioner".

⁷⁵ Eva Srejber är förste vice riksbankschef.

⁷⁶ www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=7856, Srejber, "Framtidsscenarioer för bostadsfinansieringen", publicerad 2003-03-19, hämtad 2005-02-18.

blir lättare för konsumenten att bedöma vilket institut som erbjuder de bästa villkoren.⁷⁷ En svensk låntagare kan idag ta upp ett lån i euro men utsätts då för valutarisk. Ett svenskt medlemskap i valutaunionen skulle troligen öka låntagarnas vilja att ta upp lån i ett annat unionsland. Är så fallet innebär ett medlemskap en större tillgång till potentiella långivare och därmed en ökad konkurrens. Sammanfattningsvis kan konstateras att Basel II inte får samma effekter för Sverige som för ett land som är med i valutaunionen. Oberoende om ett land är medlem i EMU eller inte kommer de kvarstående skillnaderna i exempelvis ländernas skattesystem utgöra en konkurrensbegränsande faktor.

Det främsta instrumentet för konkurrens mellan olika bolån är priset, dvs. räntan, eftersom bolån är en standardiserad produkt. Den ökade konkurrensen gör att prisvariationen mellan olika institut krymper vilket i sin tur leder till att institutens upplåningskostnader blir avgörande för dess lönsamhet och existens. Möjligheten till billiga upplåningskostnader förutsätter en god riskkontroll eftersom finansiärerna vill minimera risken för förluster.

Den faktiska konkurrensen, mellan olika banker, beror på vilken metod respektive bank använder. Alt. 1) Antag att bank A väljer en metod som leder till en differentierad prissättning och konkurrerar med bank B som använder en mindre differentierad metod. Konsekvensen av detta är att bank A i konkurrens med bank B kommer att kunna prissätta kundernas lån mera korrekt alternativt tjäna mer pengar. A blir bättre på att särskilja goda och dåliga kunder och bättre på att hitta bra kunder på marknaden. Alt 2) Antag att bank A istället väljer en mindre riskkänslig metod och konkurrerar med bank C som använder en mera differentierad metod. Detta får till konsekvens att bank A i förhållande till bank C kommer att attrahera kunder med felaktigt prissatta kontrakt, A blir sämre på att särskilja goda och dåliga kunder och sämre på att hitta bra kunder på marknaden. Alt 3) Antag att både bank A och bank D använder riskkänsliga metoder som leder till en differentierad prissättning. Då kommer service, specialisering, allianser, förtroende och kringtjänster utgöra viktiga konkurrensmedel.⁷⁸ Härmed kan konstateras att denna reglering verkar konkurrensfrämjande vilket är positivt för konsumenterna.

3.4.3 Stärkt konsumentskydd?

Generellt gäller att räntenivån i en bank påverkar urvalet av företag som söker lån. Om en bank kräver en hög ränta kommer troligen de kunder som söker lån överlag att ha en mer riskfylld verksamhetsinriktning och vice versa.⁷⁹ Med de nya kapitalkravsreglerna följer en mera individualiserad

⁷⁷ www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=7856, Srejber, "Framtidsscenarier för bostadsfinansieringen", publicerad 2003-03-19, hämtad 2005-02-18.

⁷⁸ Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Söderlind, Risk Ciceron & PRMIA.

⁷⁹ Bergström m. fl., Aktiebolagets grundproblem, s. 23 f.

kredit- och riskbedömning vilket möjliggör en mera korrekt räntesättning.⁸⁰ Den mera korrekta prissättningen av krediter leder till en minskad subventionering mellan olika kredittagare.⁸¹ Kostnaderna hamnar på rätt ställe, dvs. där de uppstår och belastar därmed rätt part. Dock är det inte självklart att den lättnad i kapitalkravet som banken kan få, nödvändigtvis kommer låntagaren till godo. Banken kan välja att hålla kvar kapitalet för att öka vinsten och på så sätt öka förtroendet bland aktieägarna och allmänheten. Dock måste bankerna, för att kunna konkurrera på den inhemska och utländska marknaden, ha konkurrenskraftiga räntor. Med en mera individualiserad riskbedömning kommer låntagare med låg risk att erhålla billigare krediter än tidigare medan räntekostnaderna för låntagare med högre risk ökar.⁸²

En mera individuell och korrekt riskbedömning innebär även att risken för fallissemang minskar och att konsumenternas medel därför skyddas bättre.⁸³ Dessutom minskar risken för att skattebetalarna, dvs. konsumenter m. fl. via staten behöver träda in som garant eller med direkta ekonomiska resurser.

Ökar riskerna i de utgivna lånen måste banken hålla mer kapital. Har banken inte det kapital som de nya reglerna kräver måste banken antingen skaffa mer kapital eller sänka riskerna i sin utlåning. Detta skulle i värsta fall kunna leda till att banken väljer att inte förnya krediter vilket självklart får negativa konsekvenser för låntagarna. Är så fallet riskerar reglerna att förstärka konjunkturförloppet. Konsumenter i länder med låt rating kommer med de nya reglerna att drabbas av högre kapitalkrav än konsumenter i länder med hög rating, exempelvis används en extern rating för att beräkna kreditrisken med hjälp av schablonmetoden.⁸⁴ Detta påverkar samtidigt den individuella räntan eller åtminstone kollektivets ränta negativt.

Med ett Basel II anpassat it-system effektiviseras kreditgivningsprocessen. Ett nytt och väl fungerande system påverkar den operativa risken genom att risken för fallissemang minskar vilket leder till en ökad säkerhet för kunden. Med förbättrad informationsteknologi minskar transaktionskostnaderna vilket även kan komma kunden till godo.

Med en enhetlig reglering minskar inträdeskostnaderna för nationsöverskridande aktörer vilket innebär att sådana kostnader inte i samma utsträckning kommer drabba banken och därmed kunderna. Med förslaget till de nya kapitaltäkningsreglerna följer även ett krav på en ökad genomlysning. En sådan reglering är till fördel för konsumenten som genom

⁸⁰ www.bis.org/publ/bcbs85.pdf, "Customer due diligens for banks", October 2001, hämtad 2005-04-27. Banken skall vid kundidentifieringen utföra en "customer due diligens" för att undanröja risker i form av terrorism, penningtvätt och annan brottslighet.

⁸¹ Pettersson, Banker behövs dom?, s. 16.

⁸² www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=7856, Srejber, "Framtidsscenarioer för bostadsfinansieringen", publicerad 2003-03-19, hämtad 2005-02-18.

⁸³ Prop. 1997/98:166 s. 49.

⁸⁴ www.imf.org/external/about.htm, hämtad 2005-05-18. IMF har 184 medlemsländer och deras arbete består i att förebygga och hantera finansiella kriser. De operativa instrumenten är "övervakning av medlemsländernas ekonomier, villkorad utlåning samt teknisk assistans".

bättre information får en mera korrekt bild av bankens ekonomiska situation och hantering av riskerna.

4 Pelare I – Minimikrav på kapital

Basel II bygger på en struktur med tre pelare. Pelare I innehåller kvantitativa regler om minimikrav på kapital som en bank är skyldig att hålla i förhållande till bankens kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker. Pelare II innehåller krav på att en bank utöver de under pelare I kvantitativa reglerna skall göra en total kvalitativ kapitalbedömning där samtliga risker skall vägas in. Resultatet av denna skall sedan FI bedöma i en samlad kapitalbedömning tillsammans med en bedömning av bankens Corporate Governance. Pelare III innehåller krav på offentliggörande av uppgifter om risker, kapital och riskhantering. Syftet med denna genomlysning är att marknadens aktörer skall ges en bättre möjlighet att bedöma bankens risknivå och kreditkvalité

4.1 Innebörden av minimikrav på kapital

I EU:s medlemsländer gäller de befintliga reglerna om kapitalkrav alla kreditinstitut och värdepappersbolag oavsett storlek.⁸⁵ Avsikten med de nya reglerna är att behålla denna likabehandling.⁸⁶

Kapitaltäckning är en form av soliditetsmått⁸⁷ för banker och innebär förenklat en skyldighet att ha ett visst eget kapital i förhållande till bankens risker.⁸⁸ Exempelvis är risken med varje utlånad krona beroende på vilken säkerhet som finns för lånet och vilken bransch som är belånad. Kapitalkravet är ett minimikrav som är till för att skydda bankens insättare och investerare, i förlängningen bankens fortsatta existens och därmed stabiliteten i det finansiella systemet.⁸⁹ Kravet kan dessutom ses som en restriktion för tillåten utdelning. För att bestämma nivån på kapitalkravet måste en avvägning göras mellan skyddsintresset och effektivitetsintresset dvs. det är ”samhällsekoniskt slöseri att driva upp kapitalkravet till en allt för hög nivå” samtidigt är det i samhällets intresse att kapitalkravet bestämmas till en nivå som faktiskt skyddar stabiliteten.⁹⁰ Kapitalkravets

⁸⁵ Preambeln punkt 5 direktiv 2000/12/EG, Preambeln direktiv 93/6/EEG.

⁸⁶ FI 2002:8 s. 4.

⁸⁷ Soliditet uttrycket ett företags kapitalstyrka. En god soliditet möjliggör upplåning av främmande kapital och ger möjlighet till investeringar. Det i praxis mest använda soliditetsmålet är justerat eget kapital dividerat med justerat totalt kapital. Hansson m. fl.. Företaganalys och räkenskapsanalys, s. 23, 145 och 221.

⁸⁸ 2 kap. 1 § LKT, Prop. 1999/2000:94 s. 20. Att kapitaltäckning används istället för ett soliditetsmått beror på den stora diskrepans som finns mellan riskerna för de olika tillgångarna.

⁸⁹ Prop. 2004/05:24 s. 139.

⁹⁰ www.kreditillsynet.no/wbch3.exe?d=3778, Anförande av Norgren vid en konferens i Oslo den 7 september 2000, ”Vad betyder nya kapitaltäckningsregler för företag och tillsynsmyndigheter”, hämtad 2005-04-27.

nivå utgör en nedre, väl avvägd, gräns för vad samhället kan acceptera.⁹¹ Det egna kapitalet kan ses som en form av självrisk för ägarna, i händelse av konkurs och höjden på kapitalkravet kan därför påverka viljan till risktagande. Kapitalkravets två huvudfunktioner är att minska viljan till risktagande hos bankens ägare samtidigt som effektiviteten behålls och att öka motståndskraften när förluster inträffar.⁹²

Ett bankaktiebolag skall vid tidpunkten för beslut om oktroj ha ett startkapital som motsvarar minst fem miljoner euro.⁹³ Under inga omständigheter får kapitalbasen⁹⁴ understiga detta associationsrättsligt uppställda kravet på startkapital.⁹⁵ Utöver denna absoluta miniminivå uppställer Basel II ett krav på minsta tillåtna riskrelaterad kapitalnivå för respektive risk dvs. marknadsrisk, kreditrisk och operativ risk. Banken har en skyldighet att för kreditrisk ha en kapitaltäckning på minst 8 %.⁹⁶ Underlaget som denna kapitaltäckning skall beräknas på blir olika beroende på vilken metod banken använder, se avsnitt 4.3.2. Kapitalkravet för de operativa riskerna är liksom underlaget för kapitalkravet för kreditrisk beroende på vilken metod som används, se avsnitt 4.3.3.

Principerna för hur tillgångar och skulder skall värderas och vid vilken tidpunkt de skall redovisas samt hur olika transaktioner och avtal skall definieras har betydelse för beräkningen av kapitaltäckningen.⁹⁷ Arbetet med en enhetlig redovisningsstandard inom EU är därför viktigt för att undanröja bankernas incitament till att laborera med värderingarna och redovisningen.⁹⁸

Sammanfattningsvis kan konstateras att bankens verksamhet och val av metod utgör två viktiga variabler för att bestämma storleken på kapitalkravet. Verksamheten på så sätt att olika affärsområden och riskklasser åsätts olika riskvikter och metoderna eftersom de påverkar kapitalbasens storlek.

⁹¹ Finansiell stabilitet 2/2001 s. 70.

⁹² Prop. 2002/03:139 s. 265.

⁹³ Art 9.1 COM (2004) 486 final, 3 kap. 5 § LBF.

⁹⁴ Kapitalbasen utgörs av det sammanlagda beloppet av kapitalkravet för kredit-, utspädnings-, positions-, avvecklings-, motparts-, valuta-, råvaruriskerna samt de operativa riskerna, beräknat enligt någon av de tillåtna metoderna. Art 75 COM (2004) 486 final.

⁹⁵ Art 10.1 COM (2004) 486 final, Prop. 2004/05:24 s. 127, Prop 1994/95:70 s. 120.

⁹⁶ Art 75a COM (2004) 486 final.

⁹⁷ Prop. 2004/05:24 s. 126 f. och 139.

⁹⁸ Börsbolag inom EU skall fr. o. m. år 2005 tillämpa den internationella redovisningsstandarden IFRS/IAS.

4.2 Finansiella systemets risker

4.2.1 Allmänt

En av det finansiella systemets uppgifter är att minska och omfördela risker.⁹⁹ Detta sker genom riskpoolning och riskomfördelning. Riskpoolning innebär att riskerna poolas dvs. samlas i en större pott och på så sätt hanteras individuella risker bättre och den totala risken minskar. I en bank innebär det att utlåning sker till olika kunder för olika ändamål och till olika branscher. Exempelvis utgör ett lån till en kund som vill starta ett företag inom IT-sektorn generellt sett en mycket större risk än ett bottenlån till en privatperson. Eftersom en banks utlåning sker till ett stort antal oberoende projekt och personer minskar härmed risken i bankens lånestock. Detta får till konsekvens att banken i sin tur kan erbjuda sina långivare en stabilare avkastning med mindre risk än om långgivaren själv satsade sina resurser direkt i ett enskilt projekt.¹⁰⁰ Det finansiella systemet erbjuder även riskomfördelning vilket innebär att riskerna omfördelas från individer som har riskfyllda projekt till personer som har mindre riskfyllda projekt eller från personer som känner motvilja till risktagande till personer som är mer benägna att ta risker.¹⁰¹ Konsekvensen blir att den totala risken blir oförändrad. En variant på omfördelning av risk är riskspridning. Det innebär att flera personer går samman och finansierar ett projekt. Då sprids den totala risken på ett antal individer och varje finansiär bär endast sin del av risken.¹⁰²

En bank skall kunna identifiera, mäta och styra riskerna samt ha kontroll över de risker som verksamheten är förknippad med så att riskerna inte förhindrar banken från att fullgöra sina förpliktelser.¹⁰³ Banken skall alltså klara av att begränsa och kontrollera kreditriskerna, marknadsriskerna och de operativa riskerna.¹⁰⁴ För att uppfylla dessa krav krävs det att banken har informations-, styr- och kontrollsystem som är anpassade för detta.

Inom respektive riskområde finns det i Basel II olika metoder som tillåts för att beräkna kapitalkravet. Allt från enklare basmetoder till mer avancerade interna riskmodeller, se avsnitt 4.3 och 4.4. Beroende på vilken

⁹⁹ Prop. 2002/03:139 s. 157, Intern kontroll – ett flerdimensionellt ledningsverktyg, s. 28. Risk definieras enligt den klassiska beslutsteorin som en situation där sannolikheten för tänkbara oönskade utfall av ett handlande är känt eller kan bestämmas. Det innebär att sannolikheten uttryckt i procent för att något oönskat skall inträffa, kan beräknas. Osäkerhet däremot är en situation där olika tänkbara utfall är kända men sannolikheten för att de ska inträffa är okända.

¹⁰⁰ Prop. 2002/03:139 s. 157 f. och 163. Bankerna sprider riskerna mellan olika låntagare genom ”tillgångsomvandling” vad gäller likviditet, löptid och risk. Jfr. en placering i en bred Sverigefond med ett enskilt aktieköp i ett svenskt bolag.

¹⁰¹ Personer som föredrar säkerhet framför osäkerhet är riskaversiva, personer som föredrar osäkerhet framför säkerhet har preferens för risk och de personer som bortser helt från risken är riskneutrala. Dahlman m. fl., Rättsekonomi – En introduktion, s. 32 f.

¹⁰² Prop. 2002/03:139 s. 158, SOU 1998:160 s. 109. Aktiebolag är typexemplet på ägarknuten riskfördelning.

¹⁰³ 6 kap. 2 § LBF.

¹⁰⁴ Prop. 2002/03:139 s. 157, SOU 1998:160 s. 17.

metod som väljs kommer den i större eller mindre utsträckning utgöra ett effektivt informations-, styr- och kontrollsystem. För banken internt är det viktigt att riskerna analyseras så att åtgärder kan vidtas för att minimera dem. Banken bör inte sträva efter att eliminera riskerna för det tyder närmast på en allt för stor riskovillighet med risk för att potentiella lönsamma projekt nekas. Det viktigaste är att banken har kontroll på riskerna så att de kan agera rationellt vid en eventuell kris. Därför är det viktigt med en medvetenhet om vilka faktorer som bidrar till att öka risken för en kris, exempelvis personalens kompetens, förändringar i lagstiftningen, nya administrativa system, etc.¹⁰⁵

4.2.2 Marknadsrisk

Basel II behandlar inte marknadsriskerna eftersom de tidigare reglerna ansetts tillräckliga. Då marknadsriskerna ingår i kapitalbasen, vilket även omnämns i förslaget och därmed i bankens totala kapitalkrav beskrivs dess innebörd kortfattat i uppsatsen.¹⁰⁶

Marknadsrisken innebär en risk för att marknadsvärdet på en tillgång eller skuld förändras negativt.¹⁰⁷ Vanliga orsaker till sådana förändringar är fluktrationer i räntor, aktie- och valutakurser.¹⁰⁸ Om exempelvis ränteläget förändras kommer marknadsvärdet på bankens räntebärande tillgångar, skulder och alla resultatpåverkande instrument och avtal utanför balansräkningen att förändras.¹⁰⁹

Marknadsriskerna i banken delas in i positionsrisk, avvecklingsrisk, motpartsrisk, andra risker och valutakursrisk.¹¹⁰ För varje grupp räknas ett kapitalkrav fram. Summan av dessa utgör det totala kapitalkravet för marknadsriskerna.¹¹¹ Detta i sin tur ingår i kapitalbasen vid beräkningen av bankens totala kapitaltäckning. Positionsrisken är knuten till ränte- och aktiekursutvecklingen. Värdet på ränteknuten finansiella instrument varierar med förändringarna i marknadsräntorna. Risken består i att intjäningsförmågan på räntekänsliga tillgångar minskar vid sänkt marknadsränta medan räntekostnaderna på skulderna ökar. Positionsrisken för aktier och aktieknuten instrument är exempelvis risken för en negativ kursförändring på bankens innehav.¹¹²

Avvecklas inte köp och försäljning av aktier och obligationer på förfallodagen uppstår en avvecklingsrisk. Motpartsrisk uppstår om en bank levererat finansiella instrument utan att likvid erhållits eller om banken betalt för ännu inte erhållna finansiella instrument. Med de i lagen omnämnda andra riskerna avses oreglerade fordringar på avgifter,

¹⁰⁵ Intern kontroll – ett flerdimensionellt ledningsverktyg, s. 28.

¹⁰⁶ Kapitalkravet för marknadsrisker framgår av 4 kap. LKT. Att kapitalkravet för marknadsrisker ingår i kapitalbasen framgår av Art 75.b och c COM (2004) 486 final.

¹⁰⁷ Falkman, Bank- och finansieringstjänster, s. 48 f.

¹⁰⁸ Prop. 1994/95:50 s. 150.

¹⁰⁹ SOU 1998:160 s. 194. Exempel på resultatpåverkande instrument utanför balansräkningen är derivat och garantier.

¹¹⁰ 4 kap. 2-8 §§ LKT.

¹¹¹ Afrell m. fl., Lärobok i kapitalmarknadsrätt, s. 219.

¹¹² SOU 1998:160 s. 194, Afrell m. fl., Lärobok i kapitalmarknadsrätt, s. 220 f.

provisioner, räntor osv.¹¹³ Valutakursrisken uppstår om banken har tillgångar eller skulder utomlands eftersom risken är knuten till valutans utveckling.¹¹⁴ Vid ett medlemskap i valutaunionen försvinner denna eftersom det inte finns någon valutakursrisk mellan medlemsländerna.

För att minska och i vissa fall eliminera marknadsriskerna kan banken exempelvis ingå ränteswappavtal med innebörden att fast ränta erhålls och rörlig ränta betalas.¹¹⁵ Ett sätt att reducera valutakursrisken är att säkra ett visst pris vid en framtida tidpunkt genom valutaterminer.¹¹⁶

4.2.3 Kreditrisk

Kreditrisken är den risk som det först uppställts ett lagreglerat kapitalkrav för. Variationerna på vilket sätt kreditriskerna kan uppstå har expanderat och mätningen av kreditrisken har inte ansetts vara tillräckligt precis. Detta har föranlett en grundlig översyn av de befintliga reglerna. Enligt Basel I är kapitalkravet för kreditrisker formulerat som en schablon. Fördelarna med en sådan metod är att den är neutral vilket innebär att alla banker med liknande portfölj får samma kapitalkrav. Dessutom är efterlevnaden jämförelsevis lätt att kontrollera. Nackdelarna med metoden är att utrymmet för differentiering av kapitalkravet är begränsat. Detta ger bankerna små incitament till att förbättra riskhanteringen.¹¹⁷

Basel II innebär olika skyldigheter men samtidigt utgör det ett instrument för att bättre beräkna de faktiska kreditriskerna i banken och därmed sänka kapitalkravet och kostnaderna. Kreditrisken kan definieras som risken att en part i en finansiell transaktion inte uppfyller villkoren i kontraktet och förorsakar banken kapital- och ränteförlust och därmed kostnader. Exempelvis är en banks innehav av kreditfordringar, certifikat och obligationer, emitterade av andra än staten, förenade med kreditrisk dvs. risk för att låntagaren inte uppfyller sina åtaganden gentemot banken inom avtalad tid.¹¹⁸ Att denna risk uppstår beror bl. a. på låntagarens informationsövertag.¹¹⁹ Låntagaren är den viktigaste informationsbäraren vad gäller riskbenägenhet, betalningsvilja och betalningsförmåga.¹²⁰ Denna ojämna informationsfördelningen innebär en risk för moral hazard, dvs. att låntagaren blir mer benägen att ta risker eftersom det är med lånade pengar

¹¹³ Afrell m. fl., Lärobok i kapitalmarknadsrätt, s. 221 f.

¹¹⁴ SOU 1998:160 s. 194, Afrell m. fl., Lärobok i kapitalmarknadsrätt, s. 221.

¹¹⁵ Afrell m. fl., Lärobok i kapitalmarknadsrätt, s. 98. Swapp innebär ett finansiellt avtal mellan två parter om att byta ett visst kassaflöde. Swappar anses höra till derivatinstrument dvs. värdet kan härledas från en underliggande tillgång. Huruvida så är fallet vid en ränteswapp kan diskuteras då det nominellt bestämda beloppet endast är fiktivt. För vidare utveckling, se Mörner, JT 1996-97 nr 3.

¹¹⁶ Afrell m. fl., Lärobok i kapitalmarknadsrätt, s. 98. Terminer innebär en ömsesidig skyldighet att fullgöra en affär vid en överenskommen framtida tidpunkt. Prop. 1994/95:139 s. 152.

¹¹⁷ FI 2002:8 s. 8.

¹¹⁸ Prop. 2002/03:139 s. 169, SOU 1998:160 s. 196.

¹¹⁹ Larsson, Bankkrisen, medierna och politiken, s. 143, Funered, Bankernas risktagande, s. 45, Dahlman m. fl., Rättsekonomi – En introduktion, s. 58 ff.

¹²⁰ Svensson m. fl., Riskbedömning – bankers riskbedömning vid kreditgivning till nystartade företag, s. 53 f.

och att hela eventuella vinsten med ett lån tillfaller låntagaren medan en eventuell förlust delas med banken.¹²¹

Banken skall drivas så att förmågan att fullgöra förpliktelseerna inte äventyras, därför uppställs det krav på att risknivån i hela banken skall anpassas till bankens totala kapitalstyrka.¹²² Vid bankens kreditbedömning är det viktigt att banken bedömer låntagarens förutsättningar att betala amorteringar och räntor och beviljning får ske endast om ”förpliktelseerna på goda grunder kan förväntas bli fullgjorda”.¹²³ En god säkerhet som kan realiseras och täcka lånebeloppet uppfyller inte kravet på att lånet ”på goda grunder kan väntas bli fullgjorda”. Bara för att en bra säkerhet kan presenteras får den inte självständigt utgöra grund för att lånet beviljas. Banken bör istället vara medveten om att en god säkerhet lätt skapar en illusion om den faktiska risken, med konsekvens att bankens kontroller eftersätts.

Bankens rädsla för att missbedöma kreditrisken får inte bli så stor att banken endast lånar ut till näst intill riskfria projekt. I sådant fall riskerar banken att bli olönsam pga. att räntenettet blir lågt och kostnaderna höga, dvs. om banken inte har en monopolställning.¹²⁴

Basel II uppställer krav på en ökad precision vid beräkningen av kapitalkravet för kreditriskerna. De olika metoderna för att beräkna dessa är schablonmetoden och olika internmetoder, se avsnitt 4.3.2.

4.2.4 Operativ risk

En av de stora förändringarna som följer med Basel II är den uttryckliga skyldigheten att beräkna den operativa risken och hålla kapital för den. Bankerna har vetskap om riskens existens och har i många fall schablonmässigt, redan idag, beaktat den vilket visat sig genom en högre kapitaltäckning än vad banken är skyldig att ha.

Operativ risk definieras i förslaget till de nya kapitaltäckningsregler som ”risken för förluster till följd av icke ändamålsenliga eller misslyckade interna processer, mänskliga fel, felaktiga system eller externa händelser”. I definitionen inkluderas även legal risk.¹²⁵ Härmed kan de operativa riskkomponenterna utgöras av hård- och mjukvaror. Exempel på hårdvara är processbeskrivningar, interna kontroller, limiter och granskningsprocesser medan mjukvarorna kan vara personalen, riskmedvetenheten, kompetens och verksamhetskultur.¹²⁶

Av svenska förarbeten framgår det att den operativa risken, även kallad administrativ risk, innefattar i princip alla risker som inte går att

¹²¹ Falkman, Bank- och finansieringstjänster, s. 48.

¹²² 6 kap. 1 § LBF, SOU 1998:160 s. 17.

¹²³ 8 kap. 1 § LBF.

¹²⁴ Pettersson, Banker behövs dom?, s. 26.

¹²⁵ Art 4 (22) COM (2004) 486 final, 1 kap. 4 § p 2 FI Dnr 04-7665-299. För vidare läsning avseende legal risk, se Chorafas, Operational Risk Control with Basel II, s. 49 ff. och Afrell m. fl., Lärobok i kapitalmarknadsrätt, s. 110 f.

¹²⁶ Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Francois-Xavier Bonnevie, KPMG Financial Services.

direkt hänföra till finansiella risker. Mera begränsat kan risken indelas i handläggarrisk, intern kontrollrisk och teknisk risk. Handläggarrisken är ”risken för felaktigheter vid affärsavslut, affärsregistreringar, avstämning, redovisning eller av motsvarande orsaker uteblivna intäkter eller förluster”, risken för fel i dokumentation och kontrakt, risken för misstag vid handläggning av olika ärenden osv.¹²⁷ Handläggarrisken torde därmed motsvara den i Basel II beskrivna risken för ”mänskliga fel”. Kontrollrisken utgörs av risken att medarbetare bryter mot interna eller externa regler och föreskrifter exempelvis genom att överskrida handelslimiter eller på annat sätt ta positioner i strid med bankens riskprofil vilket får till följd att förluster uppstår i banken. Till den interna kontrollrisken räknas även risken för bedrägerier samt fara för dåliga incitamentsstrukturer i banken, vilket kan leda till svaga prestationer hos personalen och i värsta fall till förlust av nyckelpersoner.¹²⁸ Den beskrivna interna kontrollrisken motsvarar i Basel II risken för icke ändamålsenliga eller misslyckade interna processer. Innebörden av den tekniska risken är risken för att systemen som banken använder för exempelvis affärshantering och värdering fallerar eller ger felaktiga utdata. Detta kan i sin tur leda till ett felaktigt beslutsunderlag med merkostnader eller förluster som följd. I den tekniska risken inkluderas även faran för telekommunikationsfel. Ett långvarigt systemavbrott kan orsaka bankerna stora kostnader och påverka den finansiella stabiliteten, särskilt om avbrottet sker i någon av de stora bankerna eftersom det finns en sammanlänkning via interbankmarknaden och betalningssystemen.¹²⁹

Operativ risk finns i samtliga banker oberoende om bankens verksamhet är centraliserad eller decentraliserad, nationell eller internationell eller om banken har ett nytt eller gammalt IT-system etc.¹³⁰ Frisells uppfattning är att den operativa risken torde öka med bankens storlek eftersom avståndet mellan ledningen och den operativa personalen är större och de administrativa systemen mer komplexa. Han menar att det inte nödvändigtvis är så att systemen i sig blir mer riskfyllda men att allt fler kunder blir beroende av samma system.¹³¹ För Basel II de konsekvenser som Lybeck tror, dvs. att fler banker fusionerar, skulle i så fall i enlighet med Frisells uppfattning den operativa risken i bankerna bli allt större.

För att beräkna den operativa risken kan banken välja mellan tre olika metoder: basmetoden, schablonmetoden eller en avancerad internmetod där de två senaste kräver tillstånd. För att få tillstånd att använda dessa metoder skall banken samla in historiska förlusthändelser vilket sedan utgör underlag för FI:s bedömning. Dessa händelser skall registreras på ett enhetligt sätt och delas in i interna oegentligheter, extern brottslighet, anställningsförhållanden och arbetsmiljö, affärsförhållanden, skada på fysiska tillgångar, avbrott och störning i verksamhet och system samt transaktionshantering och processtyrning.¹³²

¹²⁷ Prop. 2002/03:139 s. 169 f., SOU 1998:160 s. 198.

¹²⁸ Prop. 2002/03:139 s. 169 f., SOU 1998:160 s. 198.

¹²⁹ SOU 1998:160 s. 198 f.

¹³⁰ Chorafas, Operational Risk Control with Basel II, s. 4.

¹³¹ Frisell m. fl., PoVP 3/2002 s. 31.

¹³² FI Dnr 04-237-250 Bilaga 2.

Avslutningsvis skall konstateras att värdepappersbolag med begränsat tillstånd¹³³ kan, enligt EU-kommissionens förslag, efter TSM:s godkännande undantas från beräkningen av kapitalkrav för operativa risker. Istället skall ett kostnadspålägg på 25 % av föregående års fasta omkostnader beräknas.¹³⁴ I Sverige har de flesta värdepappersbolagen begränsat tillstånd vilket skulle innebära att om värdepappersbolagen skulle undantas från att beräkna den operativa risken kommer inte risken lyftas fram som ett eget riskområde. Detta har, enligt FI, varit ett av huvudsyftena med hela kapitalkravet för operativa risker. Ett sådant undantag skulle därför innebära ett avsteg från strävan efter konkurrensneutralitet eftersom värdepappersbolag och övriga institut delvis konkurrerar på samma marknad. FI:s åsikt är därför att Sverige inte skall undanta värdepappersbolag från beräkningen av kapitalkravet för operativa risker, en uppfattning som stöds av Svenska bankföreningen.¹³⁵ FI föreslår att kapitalkravet skall beräknas som 15 % av rörelseintäkterna och anser att det är ett bättre mått än kostnadspåslaget och menar att det inte kommer att snedvrider konkurrensen utan att resultatet istället blir en mer rättvisande konkurrenssituation. FI grundar sin uppfattning på att de stora värdepappersbolagen ägs av banker och att dessa ändå skulle tvingas beräkna kapitalkrav för den operativa risken på konsoliderad nivå.¹³⁶

4.3 Beräkningsmetoder för kapitalkrav

4.3.1 Allmänt

Varje bank är skyldig att i enlighet med gällande rätt använda de lagreglerade metoderna för att beräkna kapitalkravet för kredit- respektive marknadsrisker. Nyheterna med Basel II är att schablonmetoden för att beräkna kreditrisken har förbättrats och att en bank kan kvalificera sig för att få använda en intern metod vid beräkning av kreditrisken. Nytt med Basel II är även att den operativa risken skall beräknas och att det finns tre olika metoder för att beräkna den. För att en bank skall få använda en egen metod för beräkning av riskerna krävs det ett tillstånd från FI.¹³⁷ En bank får inte helt fritt själv välja hur beräkningen skall ske utan det uppställs ett antal ”minimikrav” för att få metoden beviljad.¹³⁸ Vilka dessa är framgår i respektive avsnitt för den berörda metoden. I avsnitten 4.3.2 och 4.3.3 följer

¹³³ Värdepappersbolag som inte har tillstånd att handla ”för egen räkning” och ”garantiverksamhet för finansiella instrument och/eller placering av finansiella instrument på grundval av ett fast åtagande” anses ha begränsat tillstånd, enligt mailuppgift den 17 maj 2005 från Södergren, FI. Se även direktiv 2004/39/EG Bilaga I avsnitt A p. 3 och 6 vilket i princip motsvarar 1 kap. 3 § p. 3 och 4 LVR.

¹³⁴ FI Dnr 04-7665-299 s. 2.

¹³⁵ FI Dnr 04-7665-299 s. 2 f., Remissyttrande från Svenska Bankföreningen 2004-12-16.

¹³⁶ Enligt mailuppgift den 17 och 18 maj 2005 från Södergren, FI.

¹³⁷ FI kommer att ta ut en avgift från banken för att granska metoden. Storleken på avgiften skall motsvara FI:s kostnader för granskningen. Regeringen får meddela föreskrifter om avgiftens storlek. Prop. 2004/05:153 s. 14 ff.

¹³⁸ FI 2002:8 s. 8.

en övergripande redogörelse för de metoder som är tillåtna enligt Basel II samt innebörden av dem.

4.3.2 Beräkningsmetoder för kapitalkrav avseende kreditrisk

4.3.2.1 Schablonmetod

Schablonmetoden¹³⁹ är i första hand avsedd för banker med mindre avancerade riskhanteringssystem vilka främst är banker som endast är nationellt verksamma. Med nya definitioner och fler exponeringsklasser samt justerade riskvikter är metoden mer differentierad än schablonmetoden i Basel I och därmed mer riskkänslig. Precis som i Basel I gäller som huvudregel att endast extern information får användas för att bestämma riskvikten.¹⁴⁰ Den externa informationen kan banken erhålla från något av de ratinginstitut som FI förklarar valbara.¹⁴¹ Schablonmetoden innebär att samtliga krediter i en bank skall segmenteras i någon av de sexton olika exponeringsklasserna som exempelvis är lån till länder, lån till företag, hushållslån, bostadskrediter m. m.¹⁴² Samtliga lån i en exponeringsklass antas vara homogena i riskhänseende.¹⁴³ För varje exponeringsklass fastställs riskvikter som för vissa exponeringsklasser kan vara flera.¹⁴⁴ Den av FI fastställda riskvikten, som är baserad på en extern rating, multipliceras sedan med exponeringsvärdet, som för tillgångsposter är värdet i balansräkningen och för poster utan för balansräkningen är ett procentuellt belopp av marknadsvärdet beroende på vilken tillgång det handlar om.¹⁴⁵

Basel II kommer för de allra flesta banker, om inte alla, innebära ett sänkt kapitalkrav för kreditrisker. Det som är av stor betydelse för det är att två viktiga riskvikter föreslås sänkas markant. För lån mot säkerhet i bostadsfastigheter¹⁴⁶ föreslås riskvikten bli 35 % mot nuvarande 50% och för annan hushållsutlåning¹⁴⁷ än bostadslån föreslås en riskvikt på 75 % mot

¹³⁹ Schablonmetoden baseras på art 78-83 i COM (2004) 486 final.

¹⁴⁰ FI 2002:8 s. 8.

¹⁴¹ Art 81.1 COM (2004) 486 final.

¹⁴² Exponeringsklasserna är sexton stycken och framgår av art 79 COM (2004) 486 final.

¹⁴³ Jacobson m. fl., PoVP 4/2002 s. 38.

¹⁴⁴ Riskvikterna kan vara 0 %, 20 %, 35 %, 50 %, 75 %, 100 % eller 150 %. Riskvikterna bygger på exponeringsklassen och kreditkvaliteten vilket i vissa fall innebär att riskvikterna i en exponeringsklass kan vara flera beroende på dess kreditkvalité, en detaljnivå som uppsatsen inte behandlar. För vidare studier, se Art 80 COM (2004) 486 final med hänvisning till Bilaga VI del 1 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

¹⁴⁵ Art 78 och 80 COM (2004) 486 final, Jacobson m. fl., PoVP 4/2002 s. 38. Den externa ratingen bygger på den typiska motpartsriken för lånen i en exponeringsklass. Tillgångarna utanför balansräkningen skall tas upp till 0 %, 20 %, 50 % eller 100 % beroende på vilken tillgång det handlar om. Vilket belopp en viss tillgång skall tas upp till framgår av Bilaga II COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

¹⁴⁶ FI 2002:8 s. 11. Med bostadsfastighet skall förstås "hushållens villalån" och "lån till hyreshus- och bostadsrättsfastigheter".

¹⁴⁷ Art 79.2 COM (2004) 486 final. För att få räknas med till "annan hushållsutlåning" skall ett antal krav vara uppfyllda. En förutsättning är att exponeringen gäller en eller flera enskilda personer eller en liten eller medelstor juridisk person, exponeringen skall vara

nuvarande 100 %.¹⁴⁸ Detta innebär i sådant fall att banker som fokuserar på hushåll och SME-företag¹⁴⁹ får de största minskningarna i kapitalkravet. Använder bankerna dessutom en intern metod borde det totala kravet bli ännu lägre. Den föreslagna sänkta riskvikten för SME-företag grundar sig i oron över att de nya reglerna skulle göra det svårare för SME-företag att få lån, något som dock avvisats av kommissionen.¹⁵⁰ Men efter stora påtryckningar från främst Tyskland som har många SME-företag föreslås riskvikten ändras till 75 % med motiveringen att bedömningen av sådana företag lättare kan kompletteras med icke-kvanifierbara faktorer som ledningens kompetens osv. och att lån till SME-företag leder till en större riskspridning eftersom företagen verkar i många olika branscher och regioner. Dessutom kan det påvisas att SME-företagens verksamheter inneburit lägre oförväntade förluster än för stora företag.¹⁵¹ Persson¹⁵² anser att de mindre schablonmässiga reglerna dessutom kan få den konsekvensen att bankerna genom att på ett bättre sätt beräkna risken, får ett incitament till att ta betalt istället för att rutinmässigt neka lån till mindre eller mer riskfyllda företag. Är så fallet kommer SME-företag som tidigare fått låneansökningar avslagna istället erhålla banklån, om än till en högre räntekostnad än vad mindre riskfyllda företag skulle erlagga för motsvarande lån.¹⁵³

Sammanfattningsvis kan det lagstadgade kapitalkravet enligt schablonmetoden förenklat beskrivas som de sammanlagda lånens exponeringsvärde i respektive exponeringsklass multiplicerat med respektive riskvikt. Sedan summeras de riskviktade tillgångarna från varje exponeringsklass för att sedan multipliceras med 8 %.¹⁵⁴

4.3.2.2 Interna riskklassificeringsmetoder

De interna riskklassificeringsmetoderna omfattar både operativa och analytiska aspekter. Med operativa menas ”den organisatoriska processen för och kontrollen av hur krediterna riskklassificeras”, dvs. var i organisationen riskklassificeringen görs respektive fastställs och hur ansvaret för uppföljning och kontroll fördelas i organisationen. Den analytiska aspekten avser hur risk mäts och bedöms och omfattar bl. a. hur

diversifierad, och engagemanget får inte överstiga en miljon euro. Vad som räknas till SME-företag framgår inte i artikeln men i FI:s rapport 2002:8 s. 11 och 18 framgår det att ”små lån till stora företag” inte får räknas med till hushållsexponering samt att företag med högst 50 miljoner euro i årsomsättning räknas till SME-företag.

¹⁴⁸ Art 80 COM (2004) 486 final, COM (2004) 486 final Tekniska bilagor Bilaga VI del 1 p. 8 och 9.1, FAR info nr 8 2004.

¹⁴⁹ Se not 147.

¹⁵⁰ En skriftlig fråga nr E-0643/03, har ställts till EU-kommissionen. Bolkestein har på kommissionens vägnar svarat att Basel II inte kommer få ”någon negativ påverkan på små och medelstora företag”.

¹⁵¹ www.riksbanken.se/templates/Page.aspx?id=14000, Persson, ”Mindre och medelstora företag missgynnas ej av Basel II”, publicerad 2004-09-23, hämtad 2005-02-17.

¹⁵² Kristina Persson är vice riksbankschef.

¹⁵³ www.riksbanken.se/templates/Page.aspx?id=14000, Persson, ”Mindre och medelstora företag missgynnas ej av Basel II”, publicerad 2004-09-23, hämtad 2005-02-17.

¹⁵⁴ Kapitalkrävningen för kreditrisker är 8 %, se not 96.

förlustbegreppen definieras och mäts.¹⁵⁵ Ursprungsidén är att banken ska kunna använda den information som samlats och bearbetats i bankens interna motpartsvärderingar, eftersom bedömningar och värderingar av motpartsrisiker är en del av bankens professionella affärsverksamhet.¹⁵⁶

Banken kan i sin affärsverksamhet gentemot kunden använda ett system i samband med den individuella kreditbeviljningen och ett annat för att beräkna bankens totala risk och kapitaltäckningskrav. Det är inget explicit krav i förslaget att samma system och bedömning skall användas. Dock anser FI att bankens interna användning och därmed tilltro till riskklassificeringen och riskestimatet är ett positivt tecken eftersom den interna användningen utgör ett starkt incitament för att beräkningen är rättvisande.¹⁵⁷ Är bankens tilltro till de egna estimatet och riskklasserna så liten att de inte använder den internt kommer de enligt FI:s krav inte att få använda den för att beräkna det lagstadgade kapitalkravet heller. Därmed är användningskravet ett minimikrav från FI:s sida.¹⁵⁸ Att använda ett integrerat system bör, åtminstone på sikt, innebära rationaliseringsvinster för banken.

Enligt förslaget till de nya kapitaltäckningsreglerna finns det två varianter av internmetoder, FIRB och AIRB, för att mäta kreditrisiken.¹⁵⁹ Reglerna för dessa är omfattande och komplexa vilket innebär att följande beskrivning utgör en schematisering. FIRB-metoden är den grundläggande metoden och den förutsätter att banken har en process för att hänföra varje kredit till en exponeringsklass och sedan till olika riskklasser. Dessutom skall banken bestämma värdena för en riskparameter. AIRB-metoden innebär att banken förutom ovan beskrivna klassificering även skall göra egna bedömningar av förlustandel vid fallissemang och exponering vid fallissemang. Den senare metoden ställer stora krav på tillgång till historiska data.¹⁶⁰

Internmetoderna innebär att bankens samtliga exponeringar skall delas in i sju olika exponeringsklasser med olika karaktäristika. Dessa är statsexponering, institutsexponeringar, företagsexponeringar, hushållsexponeringar, aktieexponeringar, värdepapperiserade tillgångar samt motpartslösa exponeringar.¹⁶¹ Varje exponering skall sedan riskklassas. Banken kan välja att basera riskklassificeringen på en

¹⁵⁵ Finansiell stabilitet 1/2004 s. 72.

¹⁵⁶ Jacobson m. fl., PoVP 4/2002 s. 38.

¹⁵⁷ Tror banken på sin riskklassificering och riskestimat kan de användas i affärssyfte exempelvis vid kreditbeslut, limiter och beslutsnivåer. Dessutom kan de utgöra underlag för prissättning, marknadsföring, lönsamhetsuppföljning, aktiv portföljhantering, kapitalallokering och hantering av problemkrediter. Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Lundberg, FI.

¹⁵⁸ FI Dnr 03-6155-250 s. 9 f., Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005, av Lundberg på FI.

¹⁵⁹ 2004/05:FPM02. FIRB och AIRB är de begrepp som Baselkommittén använder, se vidare Baselcommittee on Banking Supervision Working Paper No 14. Studies on Validation of Internal Rating Systems (revised). May 2005.

¹⁶⁰ Art 84.4 COM (2004) 486 final.

¹⁶¹ Art 86.1 COM (2004) 486 final, Kapitel A1 1 § FI Dnr 04-7605-299.

expertbedömning eller på en statisk modell.¹⁶² Riskklassificeringen i banken baseras på både kvalitativa och kvantitativa faktorer där företagets kredithistoria, finansiella nyckeltal,¹⁶³ branschförutsättningar, företagsledningens duglighet, kreditbetyg från kreditvärderingsinstitut och marknadsinformation utgör viktiga faktorer.¹⁶⁴ Lånen i varje riskklass antas vara homogena i riskhänseende.¹⁶⁵

För varje exponering skall riskparametrarna PD, EAD och LGD användas för att beräkna kreditrisken. PD innebär sannolikheten för fallissemang¹⁶⁶, EAD uttrycks som ett belopp och avser exponeringens belopp vid fallissemang och LGD uttrycks i procent och avser den andel av EAD som banken förlorar vid händelse av fallissemang.¹⁶⁷ Sannolikheten för fallissemang skall banken själv beräkna oberoende om FIRB eller AIRB används. Om FIRB-metoden tillämpas används som huvudregel de av FI fastställda standardvärden på LGD och EAD.¹⁶⁸ För en bank som fått tillstånd att använda AIRB-metoden innebär det ett krav på att banken själv ska kunna fastställa data för LGD och EAD. LGD påverkar kapitalkravet mer än PD vilket banken bör beakta vid sin resursfördelning. Dessutom är praxisen för LGD inte lika utvecklad som för PD.¹⁶⁹ Vid bankens beräkning av PD finns det tre metoder för att få information om kreditrisken: 1) En genomsnittlig extern rating av motpartsrisken 2) En genomsnittligt skattad sannolikhet från en kreditriskmodell eller 3) En frekvensberäkning baserad på historisk data för riskklasserna i den egna portföljen.¹⁷⁰ Troligen kommer den tredje metoden användas mest frekvent eftersom bankerna ofta har tillräckligt med intern historisk data. Om den historiska förlustdatan för ett visst område saknas eller inte är tillräcklig, kan data avseende det området köpas in.¹⁷¹

Banken skall ha ”en intern riskklassificering med en rangordning i en eller flera riskklasser som enbart speglar risken för fallissemang”.¹⁷²

¹⁶² Finansiell stabilitet 1/2004 s. 73. Vid en expertbedömning är de interna riskklasserna ofta skrivna i kvalitativa termer utan strikta kvantitativa riktlinjer. Detta gör metoden mer resurskrävande och används främst vid klassificering av stora företag. Modellbaserat system innebär att varje riskklass förknippas med nödvändiga kvantitativa villkor för olika variabler. Klassificeringen av mindre företag tenderar ofta vara mer standardiserad och modellstyrd.

¹⁶³ Exempel på nyckeltal är lönsamhet, skulsättningsgrad och räntetäckningskvot.

¹⁶⁴ Finansiell stabilitet 1/2004 s. 73.

¹⁶⁵ Jacobsson m. fl., PoVP 4/2002 s. 38.

¹⁶⁶ Här skall med fallissemang förstås en 90 dagar sen betalning eller att banken bedömer att motparten inte kommer att kunna fullgöra sitt åtagande, se C2 kap. 5 § FI Dnr 04-7605-299, FI 2002:8 s. 29. Förlusten avser den samlade ekonomiska förlusten för banken dvs. inklusive effekter av utebliven ränta och eventuella kostnader för indrivning och pantrealisation.

¹⁶⁷ För utförligare beskrivningar av hur värdena beräknas, se art 84-89 COM (2004) 486 final, Bilaga VI COM (2004) 486 final Tekniska bilagor och Kap. C1, C2, C3 FI Dnr 04-7605-299.

¹⁶⁸ Exempel på undantag är LGD för hushållsexponeringar som banken alltid själv måste estimeras. Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005, Lundberg, FI.

¹⁶⁹ Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Lundberg, FI.

¹⁷⁰ Del 2 Bilaga VII COM (2004) 486 final, Jacobson m. fl., PoVP 4/2002 s. 38 f.

¹⁷¹ Enligt telefonsamtal den 28 april 2005 med Fast, SEB Stockholm.

¹⁷² C2 kap. 1 § Dnr 04-7605-299.

Fallissemangssannolikheten med en viss riskklass är ”stabil” eller ”varierande över tiden”. Att den är stabil innebär att riskklassen alltid oberoende av konjunkturen är förknippad med viss risk medan varierande avspeglar risk efter rådande konjunkturläge. De flesta bankerna strävar efter att hålla riskklassernas sannolikhet för fallissemang stabila över tiden. För att uppnå detta krävs historiska data, över flera konjunkturcykler, på fallissemangen för respektive kreditbetyg. Med kortare historik blir fallissemangssannolikheterna mer instabila pga. de uppdateringar som sker i takt med att mer data tillkommer. Är sannolikheterna för fallissemang instabila kommer de i högre grad korrelera med rådande konjunktursvängningar.¹⁷³

Slutligen kan konstateras att bankens skattningar av riskparametrarna eller i de fall där FI fastställer dem, avgör vilket belopp en exponering skall tas upp till, det s. k. exponeringsbeloppet. Vidare avgör riskparametrarna vilken riskvikt respektive exponering skall åsättas. Det framräknade exponeringsbeloppet multiplicerat med riskvikten blir det riskvägda beloppet. Summan av samtliga exponeringsklassers riskvägda belopp multipliceras sedan med 8 %, för att få fram det kapital som banken enligt pelare I måste ha för att täcka kreditrisken.

För att banken skall få använda en intern metod krävs det ett uttryckligt tillstånd från FI. Tillståndet får endast beviljas om FI är förvissad om att bankens system för hantering och klassificering av exponeringar för kreditrisker är sunda och genomförs med integritet samt att kraven i EU-kommissionens förslag är uppfyllda.¹⁷⁴ För att få använda metoden fr. o. m. 1 januari 2007 måste ansökan vara FI tillhanda senast 31 juli 2005.

4.3.3 Beräkningsmetoder för kapitalkrav avseende operativ risk

4.3.3.1 Basmetod

Basmetoden¹⁷⁵ är den enklaste metoden för mätning av kapitalkrav avseende operativ risk. Vid basmetoden anges kapitalkravet till en fast multipel på 15 % av de genomsnittliga totala rörelseintäkterna.¹⁷⁶ Rörelseintäkterna beräknas som ett genomsnittligt saldo av de tre senaste räkenskapsårens rörelseintäkter. Rörelseintäkterna är ränte- och leasingintäkter, ränte- och leasingkostnader, erhållna utdelningar, provisionsintäkter, provisionskostnader, nettoresultatet av finansiella transaktioner och övriga rörelseintäkter. Dock skall inte realiserade vinster/förluster från försäljning

¹⁷³ Finansiell stabilitet 1/2004 s. 75.

¹⁷⁴ Art 84.4 COM (2004) 486 final, Bilaga VII del 4 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor. Exempelvis måste banken visa att metoden leder till en meningsfull differentiering, en god träffsäkerhet och konsekvent kvantifiering av kreditrisken. Vidare skall banken visa att den har en oberoende kreditriskkontroll osv.

¹⁷⁵ Art 103 COM (2004) 486 final, Basmetoden är “A simple approach” och benämns BIA. Kap. 2 FI Dnr 04-7665-299.

¹⁷⁶ 2 kap. 1 § FI Dnr 04-7665-299., Art 103 COM (2004) 486 final.

av övrig verksamhet eller eventuell försäkringsersättning beaktas.¹⁷⁷ Det erhållna saldot skall sedan multipliceras med 15 %. Resultatet utgör kapitalkravet för den operativa risken beräknat enligt basmetoden. Härmed kan konstateras att det kapital som banken måste ha i kronor för den operativa risken, beräknat enligt basmetoden, är summan av de tre senaste årens genomsnittliga rörelseintäkter multiplicerat med 15 %.

4.3.3.2 Schablonmetod och alternativ schablonmetod

Schablonmetoden¹⁷⁸ är en riskkänsligare metod än basmetoden eftersom bankens verksamhet delas in i ett flertal affärsområden med olika procentsatser för beräkning av kapitalkravet. För att få tillämpa schablonmetoden krävs det ett medgivande från FI till undanröjande av bankens eventuella incitament att vid indelningen i de olika affärsområdena fördela mer till de med lägre kapitalkravsskyldighet.¹⁷⁹ Ett medgivande förutsätter att banken uppfyller ett antal uppställda krav. Banken måste ha ett av styrelsen fastställt styrdokument där det framgår vilka risker som är aktuella i banken, processer för hur de operativa riskerna skall hanteras, beredskaps- och kontinuitetsplan, dokumenterad riskhantering med tydlig ansvarsfördelning samt riskhanteringsprocess och intern rapporteringsstruktur.¹⁸⁰

Vid beräkningen av de operativa riskerna ska bankens verksamhet delas in i åtta olika affärsområden vilka är företagsfinansiering, handel & finansförvaltning, hushållsbank, storkundsbank, betalning & avveckling, administrationsuppdrag, kapitalförvaltning och privatkundsmäkleri.¹⁸¹ Sedan skall rörelseintäkterna för respektive affärsområde beräknas som ett genomsnittligt saldo av ”de tre senaste årens rörelseintäkter”.¹⁸² Därefter skall kapitalkravet för respektive affärsområde beräknas med hjälp av olika procentsatser, fasta multiplar, för de olika områdena. De fasta multiplarna är 12 % låg, 15 % medel och 18 % hög.¹⁸³

Sammanfattningsvis kan konstateras att det kapital som banken måste ha för den operativa risken, beräknat enligt schablonmetoden, utgörs av det totala kapitalkravet som är summan av samtliga framräknade kapitalkrav för samtliga affärsområden.

¹⁷⁷ 2 kap. 2-3 §§ FI Dnr 04-7665-299, se även reviderat utkast till föreskrifter för operativa risker 2005-05-04.

¹⁷⁸ Art 104 COM (2004) 486 final, 3 kap. FI Dnr 04-7665-299. Schablonmetoden benämns som en ”Standardised Approach”, STA.

¹⁷⁹ FI Dnr 04-237-250 s. 4 och bilaga 2. En förutsättning för medgivande är att banken inför och bygger upp ett rapporteringssystem för interna förlusthändelser. Händelsetyperna enligt förslaget är interna oegentligheter, extern brottslighet, anställningsförhållanden och arbetsmiljö, affärsförhållanden, skada på fysiska tillgångar, avbrott och störning i verksamhet och system samt transaktionshantering och processtyrning.

¹⁸⁰ Art 104.6 COM (2004) 486 final och Bilaga X del 2 COM (2004) final Tekniska bilagor, 3 kap. 1-3 §§ FI Dnr 04-7665-299.

¹⁸¹ 3 kap. 3 och 7 §§ FI Dnr 04-7665-299, FI Dnr 05-1818-201 s. 2.

¹⁸² Vad som ingår i rörelseintäkterna framgår av den löpande texten till fotnot 177. Se även 3 kap. 4 § FI Dnr 04-7665-299.

¹⁸³ 3 kap. 7 § FI Dnr 04-7665-299, FI 2002:8 s. 16.

Förslaget till de nya reglerna för kapitalkrav avseende operativa risker ger ett land möjligheten att använda en ”alternativ schablonmetod”. Förenklat innebär metoden att en bank får beräkna kapitalkravet för operativa risker enligt schablonmetoden med undantag för affärsområden hushållsbank och storkundsbank.¹⁸⁴ För dessa områden skall förenklat uttryckt istället ”det treåriga genomsnittet av det totala nominella beloppet av lån och förskott multipliceras med 0,035”.¹⁸⁵ Detta leder till ett betydligt lägre kapitalkrav än om schablonmetoden används. Orsaken till denna alternativa regels tillkomst var att ett antal länder ansåg att vissa institut annars skulle få orimligt höga kapitalkrav om schablonmetoden skulle används. Främst skulle det drabba länder med marknader med liten konkurrens och hög kreditrisk eftersom marginalerna då blir högre vilket i sin tur leder till högre rörelseintäkter och därmed ett högre kapitalkrav. Eftersom Sverige inte är ett land med liten konkurrens och hög kreditrisk är FI:s åsikt att den alternativa schablonmetoden inte ska implementeras i Sverige.¹⁸⁶

4.3.3.3 Avancerad intern mätmetod

Den avancerade metoden¹⁸⁷ innebär att en bank får beräkna sitt kapitalkrav utifrån helt egna utvecklade metoder, dvs. det finns inga underliggande modeller eller korrelationstal motsvarande sådana som finns för IRB-metoden.¹⁸⁸ För metodens tillämpning krävs det ett godkännande från FI vilket bl. a. förutsätter dokumentation av förlusthändelser¹⁸⁹ och en indelning av verksamheten i åtta olika affärsområdena, se avsnitt 4.3.3.2.¹⁹⁰ Indelningen skall grunda sig på objektiva kriterier och skall vara dokumenterade så att de vid FI begäran kan tillhandahållas.¹⁹¹ Den avancerade metoden bygger på egna interna riskhanterings- och riskmätningssystem och mätningen av den operativa risken skall grundas på minst fem års historiska observationer. När AMA först börjar användas är en treårig historik tillräcklig.¹⁹² Vid beräkningen skall både förväntade och icke förväntade förluster beaktas. Under hösten år 2005 skall FI påbörja arbetet med en föreskrift kring metoden. Den avancerade interna mätmetoden får inte börja användas före år 2008.

¹⁸⁴ Art 104.4 COM (2004) 486 final, Bilaga X Del 2 p 3 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

¹⁸⁵ Bilaga X Del 2 p 3.1.10 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

¹⁸⁶ FI Dnr 04-7665-299 s. 2.

¹⁸⁷ Art 105 COM (2004) 486 final. Den avancerade metoden är en “More sophisticated methodologies”, Advanced Measurement Approaches, AMA.

¹⁸⁸ IRB är den internationella förkortningen. FI använder IRK i sina föreskrifter. I uppsatsen har utslutande IRB använts.

¹⁸⁹ Art 105 COM (2004) 486 final, Bilaga X Del 3 p. 1.1 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor. Se not 179.

¹⁹⁰ FI Dnr 04-237-250 s. 3.

¹⁹¹ Bilaga X Del 3 p. 1.2.1 p. 8 och p. 1.2.2 p. 13-14 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

¹⁹² Art 105 COM (2004) 486 final, Prop. 2004/05:153 s. 11.

4.4 Metodval

För varje riskområde finns det olika beräkningsmetoder för att beräkna kapitalkravet. Samtliga metoder, dvs. även de mindre riskkänsliga, anser FI är tillräckligt bra särskilt för endast nationellt verksamma banker. Metoderna uppfyller kraven på säkerhet och stabilitet.¹⁹³ Samtidigt har FI uppmontrat storbankerna i Sverige att använda interna riskmätningmetoder för att visa på affärsmässighet och stå sig i den internationella konkurrensen.

För att en bank skall få använda en IRB-metod för att beräkna kreditrisken och en schablon eller avancerad metod för att beräkna den operativa risken krävs det att banken kvalificerar sig för det. Kvalificeringen sker genom att banken bevisar att den har ett datasystem, en kompetens och en bas av historik som förutsätts för metodens tillämpning.¹⁹⁴ Vilken metod banken väljer att använda beror på ett antal olika faktorer som exempelvis storleken på banken, om den är internationellt verksam, den interna kompetensen och ekonomiska resurser. Mindre riskkänsliga metoder kräver mindre personella och ekonomiska resurser vid infasningen, vilket troligen innebär att mindre banker, åtminstone initialt väljer de något mindre riskkänsliga metoderna. Mer avancerade metoder ställer högre krav på bankpersonalens kompetens, banksystem osv., vilket kostar mycket. Samtidigt mäts risken med större precision vilket för de flesta bankerna innebär ett minskat totalt kapitalkrav. För att avgöra hur en viss bank bör agera måste de bankindividuella faktorerna beaktas. En bank som har medgivits och börjat använda en tillståndspliktig metod kan inte senare själv fatta beslut om att återgå till en mindre riskkänslig metod.¹⁹⁵ Om banken däremot inte klarar att efterleva de krav som förutsätts för metodens användande kan FI återkalla tillståndet att använda en tidigare beviljad metod.¹⁹⁶

En bank som valt och fått tillstånd att använda en internmetod för att beräkna kreditrisken kan använda basmetoden för att beräkna den operativa risken, dvs. bara för att banken använder en intern metod för att beräkna en viss risk behöver den inte använda en intern metod för att beräkna en annan risk. En bank får däremot inte ägna sig åt ett ”russinplockande”. Exempelvis får en bank, som skall beräkna kreditrisken, inte använda den interna metoden för att beräkna kapitalkravet för hushållsexponeringar och schablonmetoden för att beräkna ”lån till länder”. Alltså, banken måste använda den för riskområdet valda metoden på samtliga affärsområden.¹⁹⁷ Grundorsaken till att ”russinplockandet” inte är tillåtet är att förhindra bankerna från att välja den metod som ger lägsta kapitalkravet för ett visst affärsområde. Dessutom skulle bankerna kanske avstå från att utveckla riskberäkningen för de mera svårberäknade högriskområdena.¹⁹⁸ Med ett enhetligt beteende blir det dessutom lättare för FI att kontrollera

¹⁹³ Enligt telefonsamtal den 12 maj 2005 med Lundberg, FI.

¹⁹⁴ FI 2002:8 s. 10.

¹⁹⁵ Se exempelvis Art 102.2 och 3 COM (2004) 486 final.

¹⁹⁶ FI 2002:8 s. 10.

¹⁹⁷ FI 2002:8 s. 10.

¹⁹⁸ Enligt tfn.samtal den 12 maj 2005 med Lundberg, FI.

efterlevnaden och jämförelserna mellan olika bankers kapitalkrav blir mer rättvisande.

En bank som är medveten om att verksamheten har en hög riskprofil men ändå kommer fram till ett förhållandevis lågt kapitalkrav under pelare I, eftersom banken använder en mindre riskkänslig metod, skall justera kapitalkravet vid kapitalbedömningen under pelare II. Ytterst ansvarig för den bedömningen är bankens styrelse och ledning. Om banken inte själv beslutar om en högre kapitalnivå kan FI besluta att kapitalkravet skall ökas.¹⁹⁹

4.5 Analys av risker och beräkningsmetoder

Den befintliga faktiska risken i banken är svår att mäta eftersom den beror på flera faktorer. Exempelvis ligger faktorer såsom sjukdomar, konjunkturförändringar, systemavbrott osv. utanför både bankens och låntagarnas faktiska kontroll. Detta innebär att banken vid sina kvalificerade riskbedömningar gör antaganden om framtida riskutfall, i stor utsträckning grundade på historik.

Kreditrisken är den risk som först reglerats och som har en omfattande betydelse för bankens totala risk och kapitalkravsskyldighet. Vid tidpunkten för kreditgivningen kan banken bedöma kundens faktiska betalningsförmåga exempelvis genom att kontrollera inkomstuppgifter och den totala lånebilden, men pga. adverse selection²⁰⁰ kan banken inte avgöra risken i den enskilda krediten fullt ut. Exempelvis går det inte att mäta kundens betalningsvilja. Varje kredit i banken innebär en risk och för att minimera denna är det viktigt att risken ständigt följs upp och utvärderas, något som åtminstone de interna metoderna ger goda förutsättningar till. För att bedöma och utvärdera en viss kredit är det viktigt att beräkningarna sker på ett konsekvent sätt eftersom det möjliggör interna jämförelser från år till år.

Vikten av att en bank har kontroll på samtliga risker i banken har under senare år uppmärksammats vid såväl bankkriser som spekulationshärvor. En lärdom från spekulationshärvan med mäklaren Nick Leeson på Barings Bank är nödvändigheten av att den operativa risken lyfts fram och beaktas särskilt vid bankens riskbedömning.²⁰¹ Att beräkna kredit- och marknadsrisken i en bank är svårt men det torde vara ännu svårare att beräkna den faktiska operativa risken. Dock kan den operativa risken få väldigt ödesdigra konsekvenser, vilket tydliggjorts i fallet Nick Leeson.

¹⁹⁹ FI 2002:8 s. 10, Art 136.1a COM (2004) 486 final.

²⁰⁰ "Adverse selection betecknar den typ av informationsproblem som avser oklarheter om vilka förhållanden som gäller innan kontraktet mellan uppdragsgivaren och uppdragstagaren har ingåtts". Bergström m. fl., Aktiebolagets grundproblem, s. 23.

²⁰¹ www.di.se, "Pressad Nick Leeson gömde förlusterna", publicerad 2005-02-17, hämtad 2005-02-17. Nick Leeson öppnade ett konto för att gömma en förlust som en kollega hade gjort. Han fortsatte sedan att gömma förluster på kontot och rapporterade endast framgångsrika affärer. En helg i februari år 1995 kollapsade Barings Bank med förluster på över 10 miljarder kronor och mäklarens oegentligheter och ledningens försumlighet uppdagades. Balans 3/2004, Lind m. fl., PoVP 3/1999 s. 21.

Nyberg menar att ”Nick Leeson har kusiner överallt” och att det kan hända igen. Han anser att den stora risken vid interna oegentligheter inte är situationer då personer försöker sko sig själva, för de upptäcks ganska lätt, utan hans uppfattning är att den största risken är framgångsrika och betrodda medarbetare som agerar för att tjäna pengar åt företaget. Dock skall det påpekas att även om medarbetaren inte får någon direkt ekonomisk fördel av sitt agerande kan personen få det indirekt eftersom ett gott arbetsresultat kan leda till befordran och löneökning. Nybergs åsikt är vidare den att det allra viktigaste skyddet mot sådan risk är den interna kontrollen och han lyfter fram den positiva konsekvensen med kraschen i Barings Bank, dvs. att alla banker såg över sina interna rutiner. Dock menar Nyberg att en banks interna säkerhet fortfarande är den svagaste länken. Norman som var chef för Riksbankens penning- och valutapolitik under Baringskraschen anser att ”regelpärmar, kontroller och bestraffning” inte räcker för att förhindra operativa risker. Han menar att efterlevnaden förutsätter legitimitet och att alla medarbetare regelbundet påminns om varför reglerna finns.²⁰²

Av förslaget framgår det, som tidigare nämnts i avsnitt 4.2.4, att värdepappersbolag med begränsat tillstånd kan undantas från kravet att beräkna kapitalkrav för operativa risker. Konsekvensen av förslaget är att vissa länder kommer att bevilja undantag medan andra inte. Detta skapar snedvriden konkurrens och innebär att det kan bli ännu svårare för mindre värdepappersbolag att överleva. Följden av förslaget är att om undantag tillåts kommer banker och värdepappersbolag beräkna den operativa risken olika även om de är lokaliserade i samma land. Tillåts inte undantaget i ett land kan det för ett bolag i ett land där det tillåts bli intressant att etablera en filial. Det får till följd att ett sådant bolag omfattas av reglerna i sitt hemland där undantaget gäller, men det verkar i konkurrens med värdepappersbolag i ett land som har en skyldighet att beräkna kapitalkrav för den operativa risken. Som en långtgående konsekvens skulle detta kunna leda till att mindre bolag slås ut. Dock skall det påpekas att ett kostnadspålägg inte med nödvändighet ger ett lägre kapitalkrav än vid en beräkning av kapitalkravet för den operativa risken.

Vid utformningen av reglerna för att mäta kreditrisken, marknadsrisken och den operativa risken är det viktigt att målen om ökad stabilitet, konkurrensneutralitet och ett starkt konsumentskydd tillgodoses. Med de nya reglerna om bättre riskmätningssystem ökar förutsättningarna eftersom sådana metoder kräver bra kontroll- och informationssystem. Bankerna kommer på ett enklare och mera flexibelt sätt generera rapporter som gör att förutsättningarna för såväl intern som extern uppföljning ökar. Med en ökad uppföljning kan oönskade riskexponeringar lättare undvikas och uppkommer de, kan de lättare komma ledningen och ägarna till känna.²⁰³ Dessutom ökar FI:s möjlighet att ingripa på ett tidigt stadium.

De olika metoderna får olika konsekvenser på olika plan. Med en enklare metod behöver banken satsa mindre resurser men troligen med den

²⁰² www.di.se, ”Dålig kontroll banar väg för nya bankskandaler”, publicerad 2005-02-17, hämtad 2005-02-17.

²⁰³ SOU 1998:160 s. 198.

konsekvensen att banken blir skyldig att ha ett högre kapitalkrav än med en mera differentierad metod. Väljer banken en intern metod har banken möjlighet att anpassa prissättningen utifrån risken med den enskilda krediten samt överblicka var riskkoncentrationen är. Dessutom behöver banken inte hålla lika mycket kapital som vid en mindre differentierad metod. Att hålla kapital kostar mycket för banken och konsekvensen av ett minskat kapitalkrav och lägre kostnader borde ge utslag för kunden i ränte- och kreditvillkor, för banken resultatmässigt och för bankens ägare utdelningsmässigt.

Förutsatt att en bank får tillstånd att använda en viss metod står det banken fritt att välja vilken metod den vill tillämpa, åtminstone teoretiskt sett. I princip förutsätter åtkomsten av kapital på den internationella marknaden att en intern riskmättningsmetod används eftersom en sådan metod vittnar om en stabilitet i systemet. En bank som endast verkar i Sverige kan dock initialt med fördel välja schablonmetoden vid beräkning av kreditrisken och basmetoden vid beräkning av den operativa risken, särskilt med tanke på att dessa metoder kräver mindre resurser än de mer riskkänsliga. Om exempelvis AMA-metoden efter medgivande använts kan banken inte senare välja att återgå till bas- eller schablonmetod, om banken inte kan styrka att det finns ”goda skäl” och att FI gett sitt medgivande.²⁰⁴ Om kraven för goda skäl är uppfyllda avgörs utifrån det enskilda fallet. Väljer en bank vid beräkningen av kreditrisken en intern metod framför schablonmetoden kommer risken med varje kredit att bedömas på ett mera individuellt plan. Sannolikheten för fallissemang av en enskild kredit kan beräknas till skillnad från om schablonmetoden används som endast utgör just en schablon.²⁰⁵ En bank som inte klarar att efterleva de uppställda kraven för en tillståndspliktig metod kan få tillståndet återkallat av FI.²⁰⁶

Konsekvenserna av att det står bankerna fritt att välja metod är flera. Exempelvis kan en bank välja den metod som ger det lägsta kapitalkravet. För att kunna avgöra vilken metod det är förutsätter det att beräkningar skett enligt samtliga metoder. Om banken gör ett sådant val, skall banken bli justerad under pelare II, dock krävs det att förfarandet upptäcks. En annan konsekvens av själva friheten att välja metod innebär att målet om oförändrat kapitalkrav för kollektivet torde vara omöjligt att veta något om, eftersom de olika metoderna kommer att ge olika kapitalkrav. Ytterligare en konsekvens är att det blir svårare att jämföra kapitalkravet mellan olika banker eftersom det kommer att se olika ut beroende på vilken metod som använts. Jämförbarheten minskar snarare än ökar med de utökade möjligheterna att med egna uppgifter beräkna kapitalkravet.

Som tidigare konstaterats har de interna metoderna fördelar vad gäller riskkontroll, prissättning m. m. Nackdelar med dem är att de riskerar att bli mindre transparenta eftersom de är så komplexa, med en ökad risk för ojämn tillämpning.²⁰⁷ Därmed kan det bli svårt för en utomstående att se igenom hur beräkningarna har skett, till skillnad från situationen med

²⁰⁴ Art 102.2 och 3 COM (2004) 486 final, 1 kap. 3 § FI Dnr 04-7665-299.

²⁰⁵ 4 kap. 8c § FFFS 2002:22.

²⁰⁶ FI 2002:8 s. 10.

²⁰⁷ FI 2002:8 s. 9.

enklare schablonregler. För att få tillämpa en intern metod uppställs ett antal minimikrav. Detta kan få till konsekvens att riskmodellerna likriktas och att bedömningarna av riskerna blir mer likartade, på gott och ont. Det positiva kan vara att det blir en enhetlighet och därmed lättare att jämföra och utläsa uppgifter. Den negativa sidan av det kan bli att när ny information kommer finns det risk för en ”destabiliserande lämmeleffekt”.²⁰⁸ Andra problem med allt för likriktade bedömningar är att en viss kategori av låntagare kan få svårt att erhålla krediter om alla banker i stort sett har samma system. Heikensten tror att de negativa farhågorna är överdrivna och menar att bankerna trots liknande riskmodeller ändå kommer att bedöma de individuella kunderna olika, antingen för att de har unik kunskap om kunden eller för att bankens låneportfölj gör det gynnsamt att godta en viss kund. Dock menar han att en vakenhet bör finnas vid internationell och svensk reglering så att den inte leder till en onödig likriktning.²⁰⁹

4.6 Konsekvenser vid bristfälligt kapitalkrav

Som medlemsland i EU föreligger en skyldighet att tillse att FI kan vidta åtgärder och sanktioner som behövs för att bankers överträdelse av lagar och andra författningar skall upphöra. Åtgärderna och sanktionerna skall kunna riktas mot såväl banken som dess ledning.²¹⁰ Generellt sett gäller att en överträdelse av regler som syftar till att upprätthålla stabiliteten i det finansiella systemet leder till strängare ingripande än brott som är av mindre betydelse för dess stabilitet.²¹¹

FI har en skyldighet att ingripa vid överträdelse av lagar och författningar som reglerar bankens verksamhet. Vid överträdelse av mindre allvarligt slag kan FI utfärda en anmärkning eller förbjuda verkställighet av visst beslut respektive förelägga banken att vidta åtgärder inom viss tid.²¹² Ett beslut om anmärkning eller varning kan kombineras med en straffavgift på högst 50 miljoner kronor.²¹³ Ett föreläggande att vidta åtgärder kan innebära att om banken har agerat felaktigt skall det ändras eller om banken inte har vidtagit viss åtgärd skall sådan vidtas.²¹⁴ FI får underlåta att ingripa om överträdelsen är ringa, ursäktlig eller om rättelse vidtas.²¹⁵ Vid allvarliga

²⁰⁸ www.riksbanken.se/templates/Page.aspx?id=10791, Föreläsning Stockholm 2004-02-17, Heikensten, ”Riskhantering och den finansiella stabiliteten”, publicerad 2004-11-25, hämtad 2005-04-20.

²⁰⁹ www.riksbanken.se/templates/Page.aspx?id=10791, Föreläsning Stockholm 2004-02-17, Heikensten, ”Riskhantering och den finansiella stabiliteten”, publicerad 2004-11-25, hämtad 2005-04-20.

²¹⁰ Art 54 COM (2004) 486 final.

²¹¹ Prop. 2002/03:139 s. 382.

²¹² 15 kap. 1 § 2 st LBF, SOU 1998:160 s. 23.

²¹³ FI promemoria 2004-06-03, ”Ny lag om bank- och finansieringsrörelse – Hur företagen påverkas”.

²¹⁴ Prop. 2002/03:139 s. 383 f.

²¹⁵ 15 kap. 1 § 3 st LBF. Jfr. Läkning inom bolagsrätten. Andersson, Kapitalskyddet i aktiebolag, s. 122 ff. För att läkning skall kunna ske förutsätts det att det vid någon tidpunkt efter en olovlig utbetalning har funnits full täckning för det bundna egna kapitalet och att försiktighetsregelns krav vid samma eller senare tidpunkt är uppfyllt. Se även

överträdelse skall bankens oktroj återkallas.²¹⁶ För att återkallelse skall få ske krävs det att det föreligger starka skäl. Som alternativ till återkallelse av tillståndet kan en varning utfärdas.²¹⁷ Vid varning är förutsättningarna för återkallelse uppfyllda men en varning framstår som en tillräcklig åtgärd. Att en varning kan anses som tillräcklig åtgärd kan bero på att institutet inte befaras upprepa överträdelsen, att prognosen för institutet i sin helhet är god eller att banken när överträdelsen skedde inte förstod bättre.²¹⁸

Den 1 juni 2004 beslutade FI att återkalla Dalhems Sparbanks oktroj pga. brister i bankens likviditetsplanering samt allvarliga brister vid kredithanteringen och den interna kontrollen. Trots att bankens huvudsakliga verksamhet bestod av kreditgivning saknades rutiner och kompetens för att analysera kreditportföljen liksom kontrollrutiner avseende kreditrisker.²¹⁹ Beslutet överklagades till kammarrätten som ändrade det överklagade beslutet och istället meddelade banken en varning. Eftersom banken tillsammans med andra sparbanker på Gotland inlett ett fusionsförfarande ansåg kammarrätten att en återkallelse av bankens oktroj var en allt för ingripande påföljd.²²⁰ Flera tillstånd har återkallats med motsvarande brister i hanteringen av riskerna. Exempelvis återkallades Spectras Fondkommissions oktroj då de på flera sätt inte levt upp till kraven för att få driva ett värdepappersbolag. Bland annat hade de inte rapporterat något kapitalkrav för valutarisker och därmed inte haft kapital i förhållande till riskerna, dessutom hade de bristande interna rutiner för rapportering och kontroll.²²¹

Nerep, Aktiebolagsrättsliga studier, s. 250, Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 67, 117.

Understiger kapitalkravet lägsta nivån vid ett tillfälle torde det anses återställt genom att kapitalnivån vid ett senare tillfälle överstiger minimikravet. Vid upprepade tillfällen torde det dock föranleda en anmärkning.

²¹⁶ Av art 17d COM (2004) 486 final framgår det att en otillräcklig kapitalbas kan utgöra en sådan grund.

²¹⁷ 15 kap. 1 § 2 st LBF.

²¹⁸ Prop. 2002/03:139 s. 383.

²¹⁹ FI Dnr 04-3259-320.

²²⁰ Målet avgjordes vid kammarrätten i Stockholm, mål nr 4374-04. Vidare har Coop Bank AB:s oktroj återkallats bl. a. på den grunden att verksamheten inte uppnått den omfattning som var bankens intentioner och att verksamheten inte kunde drivas på ett sunt sätt eftersom styrelsen var oenig. Beslut om återkallelse framgår av FI Dnr 03-1201-320.

²²¹ FI Dnr 04-1669-320.

5 Pelare II –kapitalbedömning

5.1 Innebörden av kapitalbedömning

Reglerna under pelare II innebär att det införs ett krav på en samlad kapital- och riskbedömning, dvs. de under pelare I mekaniska beräkningarna av kapitalkravet är inte tillräckliga. Banken skall göra en helhetsbedömning av hela sin riskbild och det kapital som behövs för att matcha den.²²² Därefter skall FI göra en samlad kapitalbedömning.

Banken är skyldig att införa ”sunda, effektiva och heltäckande strategier och metoder för att fortlöpande värdera och upprätthålla internt kapital som till belopp, slag och fördelning enligt deras uppfattning är tillräckligt för att täcka arten och nivån på de risker som de är, eller kan komma att bli, exponerade för”.²²³ Banken skall i sin interna verksamhet löpande utvärdera deras strategier och metoder för att avgöra om dessa är tillräckliga och står i proportion till bankens verksamhet och komplexitetsgrad.

FI skall granska bankens styrformer, strategier, metoder och mekanismer som de infört i enlighet med de uppställda kraven och utvärdera de risker som banken är eller kan komma att bli exponerad för.²²⁴ FI skall alltså bedöma bankens risk, riskhantering och kapital och göra en slutgiltig samlad bedömning av om kapitalet som banken har är tillräckligt.²²⁵

Bankens ”interna riskkultur”²²⁶ kommer att få en avgörande betydelse för hur riskhanteringen i banken kommer att ske, dvs. med vilken noggrannhet och med vilket engagemang. Riskkulturen omfattar både riskstyrning och riskkontroll och påverkar hela bankens verksamhet. Det ingår i styrelsen och ledningens ansvar att verka för en gemensam riskkultur så att hela personalen arbetar i samma riktning.²²⁷

5.2 Omfattningen av en banks kapitalbedömning

Bankens kapitalbedömning skall innefatta en bedömning av de risker som faller utanför pelare I men som är av betydelse för bankens totala riskprofil. Exempel på sådana risker är koncentrationsrisk, landrisk, ryktesrisk och

²²² Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 2.

²²³ Art 123 COM (2004) 486 final.

²²⁴ Art 124 COM (2004) 486 final.

²²⁵ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 2.

²²⁶ Den interna riskkulturen är summan av ”individuella och företagsgemensamma värderingar, attityder, kompetenser och beteenden”. Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Söderlind, Risk Ciceron & PRMIA.

²²⁷ Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Söderlind, Risk Ciceron & PRMIA.

försäkringsrisk.²²⁸ Bedömningen under pelare II är kvalitativ och det går inte att beräkna riskerna på samma statistiska sätt som under pelare I, men banken skall ha en väl grundad uppfattning om vilket kapital som krävs för att möta dessa risker. Baselkommitténs förväntningar är att de internationellt verksamma bankerna skall ha ett kapital som ligger väl över det legala kravet.²²⁹

5.3 Omfattningen av FI:s samlade kapitalbedömning

Till FI:s aktiva risktillsyn under pelare II hör inte att definiera hur mycket kapital en viss bank skall ha utan FI:s uppgift är att bedöma de antaganden som banken har gjort i sin process, strukturens metodik samt den omfattning som banken har valt för sin process.²³⁰ Vad gäller bankens process skall FI beakta om banken har en metod för att bedöma det samlade kapitalbehovet i relation till riskexponeringen och huruvida det finns en strategi för att behålla den. Vidare skall FI utvärdera bankens bedömning av kapitalnivån och ett stressat LGD skall beaktas. Hur mycket kapital FI anser att banken behöver ha beror på hur väl riskerna under pelare I täcks in samt hur mycket kapital som anses behövas för att täcka in övriga risker och omständigheter som har att göra med bankens hantering av risker.²³¹

FI skall agera för att förhindra att kapitalnivån faller under den legala miniminivån.²³² Anser FI att bankens under pelare I och II fastställda kapitalnivå inte är tillfredställande får FI fastställa ett högre krav utifrån deras bedömning.²³³

5.4 Processer för kapitalbedömning

5.4.1 Allmänt

Banken och TSM skall ha egna processer för bedömningen under pelare II. Detta är grundat på Baselkommitténs fyra principer för tillsyn.²³⁴

Principle 1: *"Banks should have a process for assessing their overall capital adequacy in relation to their risk profile and a strategy for maintaining their capital levels"*.

²²⁸ Basel Committee on Banking Supervision, "International convergence of Capital Measurement and Capital Standards June 2004", Part 3 Principle 3 I.3, Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Hjalmers, Öhrlings PWC.

²²⁹ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 6.

²³⁰ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 10.

²³¹ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 5 f.

²³² Basel Committee on Banking Supervision, "International convergence of Capital Measurement and Capital Standards June 2004", Part 3 II Principle 4.

²³³ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 2, 7.

²³⁴ Basel Committee on Banking Supervision, "International convergence of Capital Measurement and Capital Standards June 2004", Part 3 Principel 1-4.

Principle 2: *“Supervisors should review and evaluate banks’ internal capital adequacy assessments and strategies, as well as their ability to monitor and ensure their compliance with regulatory capital ratios. Supervisors should take appropriate supervisory action if they are not satisfied with the result of this process”*.

Principle 3: *“Supervisors should expect banks to operate above the minimum regulatory capital ratios and should have the ability to require banks to hold capital in excess of the minimum”*.

Principle 4: *“Supervisors should seek to intervene at an early stage to prevent capital from falling below the minimum levels required to support the risk characteristics of a particular bank and should require rapid remedial action if capital is not maintained or restored”*.

Bankens kapitalutvärderingsmodell benämns CAAP och TSM:s process för den samlade kapitalbedömningen benämns SEP.²³⁵ Bankerna har vid utformningen av sin process en ganska stor frihet, dock skall processen vara proportionerlig till bankens storlek, komplexitet och riskprofil.²³⁶ För att konkurrensneutraliteten skall upprätthållas och kravet på jämförbarhet och transparens skall tillgodoses är det viktigt att TSM i de olika länderna gör liknande tolkningar. En samarbetsgrupp²³⁷ mellan TSM för banker i olika länder har därför tagit fram ett antal principer som den samlade kapitalbedömningen bör baseras på. Exempel på principer är syftet med kapitalbedömningen, vad den ska omfatta, hur ofta bedömningarna skall göras, hur informationen ska samlas in och verifieras, hur resultatet och metodiken skall redovisas, vilka åtgärder som bör vidtas mot bakgrund av resultatet av bedömningen samt hur ett konsistent tillvägagångssätt säkerställs.²³⁸ Principerna är inte bindande men tanken är att EU:s medlemsländer skall underteckna en gemensam avsiktsförklaring där länderna förbinder sig att följa TSM:s principer.²³⁹

Ett flertal banker kommer att välja att ha en kapitaltäckning som med marginal ligger över den legala miniminivån. Skälen för det kan vara att de vill uppnå ett bra kreditbetyg för att få en lägre upplåningskostnad, ha utrymme för att kunna expandera verksamheten eller att de vill ha en buffert i en lågkonjunktur när kreditförlusterna ökar.²⁴⁰

²³⁵ FI Dnr 03-1934-350 s. 6.

²³⁶ Basel Committee on Banking Supervision July 2004 “Implementation of Basel II: Practical Considerations”, s. 17 f.

²³⁷ Committee of European Banking Supervisors, se www.c-eps.org.

²³⁸ www.c-eps.org/Consultation_papers/CP03.htm, ”The Application of the Supervisory Review”, hämtad 2005-05-26. Se även FI 2002:8 s. 23 f.

²³⁹ FI 2002:8 s. 23.

²⁴⁰ FI 2002:8 s. 23.

5.4.2 CAAP

Banken skall i sin kapitalutvärderingsprocess bedöma om kapitalkravet ställt i relation till den faktiska riskexponeringen är tillräckligt.²⁴¹ Banken kan härmed inte outsourca kapitalbedömningsprocessen men det finns inte några restriktioner vad gäller bankens möjlighet att köpa in konsulter för att bygga upp ett system för bedömningen.²⁴² Omfattningen av processen skall stå i relation till bankens storlek, riskprofil och komplexitet. Det innebär att det kommer att ställas extra höga krav på att en bank som har stora risker, komplex verksamhet och är av stor nationell och internationell betydelse har en mycket väl utvecklad kapitalbedömningsprocess.²⁴³ Processen skall vara framåtriktad och vara en naturlig del i styrelsens löpande utvärdering av verksamheten och bedömningen av det framtida kapitalbehovet.²⁴⁴ Processen bör bestå av följande huvuddelar: Styrelsens och ledningens tillsyn, sund kapitalbedömning, utvärdering av samtliga risker samt kontroll och rapportering och granskning av interna kontroller.²⁴⁵

Styrelsen och ledningen i banken är ytterst ansvariga för att banken har en process för kapitalbedömning och att banken håller tillräckligt med kapital för att möta interna och externa krav.²⁴⁶ Det kvalitativa och kvantitativa resultatet av processen ska löpande rapporteras till ledningen och styrelsen så att de kan ha kontroll på riskerna.²⁴⁷ Resultatet skall tillvaratas genom att det förs in i arbetet med strategier och bedömningar av riskprofiler. Därför är det viktigt att den strategiska planeringen vägs in vid kapitalbedömningen. Innebär den strategiska planen expansionsplaner eller nya riskområden så måste banken i sin kapitalbedömningsprocess säkerställa att banken har tillräckligt med kapital vid varje tillfälle.²⁴⁸

5.4.3 SEP

FI:s övergripande mål är att verka för stabilitet, effektivitet och ett gott konsumentskydd. Vid en effektiv tillsyn måste fokus riktas mot faktorer som är kritiska för stabiliteten och allmänhetens förtroende för de finansiella aktörerna. För att på bästa sätt prioritera tillsynsresurserna har FI placerat samtliga tillsynsobjekt i olika riskkategorier. De största bankerna²⁴⁹ tillhör riskkategori I och omfattas av samtliga FI:s tillsynsmodeller som utgörs av samlad riskbedömning, riskbedömning, kvantitativ analys,

²⁴¹ FI Dnr 03-1934-350 s. 6.

²⁴² Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 8.

²⁴³ Basel Committee on Banking Supervision July 2004, "Implementation of Basel II: Practical Considerations", s. 17 f.

²⁴⁴ Basel Committee on Banking Supervision July 2004, "Implementation of Basel II: Practical Considerations", s. 17 f.

²⁴⁵ Basel Committee on Banking Supervision, "International convergence of Capital Measurement and Capital Standards June 2004", Part 3 II Principel 3.

²⁴⁶ Föreläsningsunderlag Stockholm den 10 mars 2005 av Hjalms, Öhrlings PWC.

²⁴⁷ FI Dnr 03-1232-010 s. 6 f.

²⁴⁸ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 8.

²⁴⁹ FI Dnr 03-1934-350 s. 4. De banker som omfattas av FI:s samtliga tillsynsmodeller är Föreningssparbanken, Nordea, SEB och Handelsbanken.

temaundersökningar, övriga undersökningar, samverkan med granskningsmän och från 1 januari 2007 även samlad kapitalbedömning. De mindre bankerna²⁵⁰ tillhör riskkategori III och omfattas av samtliga ovan nämnda tillsynsmodeller utom samlad riskbedömning och riskbedömning.²⁵¹ Från och med 1 januari 2007 skall samtliga banker omfattas av FI:s samlade kapitalbedömning.

Den samlade kapitalbedömningen innebär att FI löpande skall granska och utvärdera bankens kapitalbedömningsprocess. Vid bedömningen skall FI beakta om processen levererat en bedömning av tillräckligt mycket kapital i förhållande till bankens samtliga risker. Vidare skall FI bedöma bankens organisation, ledning, internrevision, riskhanteringsens uppbyggnad och kontrollsystemets struktur. Härmed inkluderas en bedömning av bankens corporate governance, se kapitel 8.²⁵² FI skall även utvärdera resultatet av stresstesten som en bank som tillämpar internmetoden är skyldig att genomföra.²⁵³

FI kommer att ställa övergripande krav på processens innehåll, dvs. det kommer inte att finnas någon detaljreglering. Omfattningen av FI:s tillsyn kommer att anpassas efter bank, omvärldsfaktorer, systemriktighet, storlek, riskprofil, komplexitet samt kvalitet på styrning, ledning och kontroll.²⁵⁴

FI kommer att kräva att kapitalbedömningsprocessen i form av metoder, antaganden, processer och bankens policy för kapital är väl dokumenterade och godkända av styrelsen och ledningen. Härmed kommer FI kräva att styrelsen och ledningen har ett aktivt förhållningssätt. Vidare åvilar det styrelsen att säkerställa att modellen är väl integrerad i verksamheten. Dessutom skall de löpande se över kapitalmodellens effektivitet och resultat.²⁵⁵ FI:s krav på de mindre bankerna är att resultatet av CAAP skall göra det möjligt för banken att löpande kunna följa riskerna i verksamheten och avgöra det kapitalbehov som krävs. Om banken antar en ny strategi, en ny affärsplan, en ny metodik eller om större omvärldsförändringar inträffar måste metoderna för att beräkna kapitalkravet och kapitalbedömningsprocessen ses över. Nya risker skall alltid inkluderas omedelbart.²⁵⁶

Mellan FI och banken kommer en dialog att föras för att diskutera uppbygganden av bankens process.²⁵⁷ FI:s olika verktyg för att göra en samlad kapitalbedömning är platsbesök, verifiering baserad på av banken erhållna dokument, diskussioner med bankens ledning, rapporter från extern revisor och den löpande rapporteringen.²⁵⁸ När FI gjort sin slutgiltiga

²⁵⁰ FI Dnr 03-1934-350 s. 4. De mindre bankerna omnämns i FI:s rapport som Övriga banker, Sparbanker och till bankaktiebolag ombildade Sparbanker.

²⁵¹ FI Dnr 03-1934-350 s. 2 ff.

²⁵² Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 9 f.

²⁵³ Bilaga XI p. 1a COM (2004) 486 final.

²⁵⁴ Mailkontakt den 16 maj 2005 med Ericsson, FI.

²⁵⁵ Basel Committee on Banking Supervision July 2004, "Implementation of Basel II: Practical Considerations", s. 17 f.

²⁵⁶ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 9.

²⁵⁷ Basel Committee on Banking Supervision July 2004, "Implementation of Basel II: Practical Considerations", s. 18 f.

²⁵⁸ Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Hjalmsers, Öhrlings PWC.

bedömning av bankens organisation, kontrollorgan, kapitalbedömningsprocess och det resultat som den levererat kommer FI:s resultat att jämföras med det som banken kommit fram till. Har banken god täckning behövs inga åtgärder vidtas men annars kan FI ingripa på olika sätt, se avsnitt 5.5.

Det nya regelverket kommer att ställa krav på en ökad kompetens hos FI och en ökad harmonisering av de olika tillsynsmyndigheternas verksamheter inom EU vilket kräver både personella och ekonomiska resurser.²⁵⁹ Jochnick menar att tillsynssamarbetet i EU och i världen i måste öka väsentligt så att bankerna bedöms på ett mer enhetligt sätt. Detta för att banker från olika länder skall få likvärdiga konkurrensförutsättningar på den internationella marknaden och för att undvika att det ställs motstridiga krav på koncerner med verksamheter i flera olika länder.²⁶⁰

FI kommer att utveckla omfattande processer för utvärdering av kapitalbehovet i de större bankerna vars verksamhet är av stor betydelse för det finansiella systemet.²⁶¹ De mindre bankerna kommer att utvärderas utifrån en mera övergripande process.²⁶²

FI:s roll att verka för en stabilitet i bankerna och samtidigt ett gott konsumentskydd kan innebära en konflikt mellan målen. Vid den konsumenträttsliga tillsynen skall FI hävda konsumenternas intressen även om det påverkar bankens lönsamhet negativt. På motsvarande sätt kan det uppstå en målkonflikt mellan soliditet och konkurrenstillsyn. En låg konkurrens bidrar ofta till en ökad stabilitet genom bättre marginaler och därmed bättre intäkter. Men en hög konkurrens är bra ur konsumenternas synvinkel eftersom de kan välja mellan olika tjänster och produkter på marknaden.²⁶³ Det finns förutsättningar för att målkonflikten mellan soliditet och konkurrenstillsyn kan minskas med Basel II eftersom bankerna, för att konkurrera om billigare kapital och om kunderna, blir måna om att riskmätningen i banken är rättvisande. På så sätt får bankerna bättre kontroll vilket leder till en ökad stabilitet med bevarad soliditet.

5.5 Konsekvenser vid bristfällig kapitalbedömning

Om det vid FI:s samlade kapitalbedömning visar sig att banken har en högre riskprofil än banken själv anser eller bristfälliga processer för att mäta och kontrollera risken etc., skall FI kräva att banken vidtar de för situationen nödvändiga åtgärderna. Det blir därmed en uppgift för FI att förstå vad som behövs förbättras för att sedan säkerställa att banken faktiskt åtgärdar de aktualiserade bristerna så att den valda risken matchas med ett kapital.

När bristerna fastställts kan FI tillgripa ett antal olika sanktioner. FI kan öka övervakningen av banken, exempelvis genom att kräva en tätare

²⁵⁹ FI rapport 2002:8 s. 6.

²⁶⁰ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 5. Se även www.ebs.org/Consultation_papers/CP03.htm, hämtad 2005-05-26.

²⁶¹ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 10.

²⁶² Basel Committee on Banking Supervision July 2004, "Implementation of Basel II: Practical Considerations", s. 17.

²⁶³ SOU 1998:160 s. 101 f.

inrapportering till inspektionen. FI kan även ställa krav på processförbättringar, höjd miniminivå för kapitalkrav och ställa krav på att banken skall förändra sin kapital- och riskprofil. Dessutom kan FI förbjuda utdelning och ställa krav på förändringar i ledningen.²⁶⁴

Vissa TSM i andra länder kommer under pelare II att tillämpa en mer aktivistisk tillämpning dvs., att TSM på eget initiativ gör diskretionära justeringar av kapitalkravet utifrån vilken fas konjunkturen är i. Konsekvensen av en sådan tillämpning blir att pelare II får en uttalad kontracyklisk roll. Andra länders TSM förordar att de procykliska effekterna skall tillämpas under pelare I.²⁶⁵ Klart är att det stressade LGD enligt förslaget hur som helst skall utvärderas under pelare II.²⁶⁶

Ett antal retailbanker tror att den förväntade lättningen i kapitalkravet under pelare I kommer ”ätas upp” av FI:s påslag under pelare II. Något som Baselkommittén dock avvisar och konstaterar är att de nya reglerna kommer att innebära lättnader för vissa banker under pelare I medan andra får ett påslag.²⁶⁷ FI kommer inte automatiskt höja kapitalkravet bara för att det med Basel II blir lägre, utan en helhetsbedömning tillsammans med huruvida FI har orsak att känna tillit till banken kommer att bli avgörande.

FI kommer att utveckla en metodik för självutvärdering som bankerna ska kunna använda för att sedan skicka in resultatet av utvärderingen till FI.²⁶⁸ Uppfyller inte banken de krav som uppställs i Basel II, vad gäller kapitalbedömningsprocessen, har FI rätt att kräva av banken att den vidtar åtgärder som uppfyller dessa.²⁶⁹

²⁶⁴ Föreläsningsunderlag Stockholm 10 mars 2005 av Hjalmers, Öhrlings PWC.

²⁶⁵ Finansiell stabilitet 1/2004 s. 80.

²⁶⁶ Bilaga XI COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

²⁶⁷ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 6.

²⁶⁸ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 11.

²⁶⁹ Art 136 COM (2004) 486 final.

6 Pelare III – Genomlysning

6.1 Innebörden av genomlysning

Reglerna under pelare III innebär att en banks verksamhet skall organiseras och drivas så att dess ställning kan överblickas, dvs. genomlysas både internt och externt.²⁷⁰ En bank är skyldig att anta en formell policy för att kunna uppfylla upplysningskravet och banken skall utarbeta riktlinjer för bedömning av om informationen är tillräcklig avseende kontroll och frekvens.²⁷¹ Syftet med reglerna är att bankens riskexponering och riskhantering skall kunna bedömas av olika motparter som exempelvis placerare, investerare och kunder. Vid bedömningen skall motparterna kunna skapa sig en uppfattning om bankens finansiella styrka, riskprofil och stabilitet.²⁷² Vidare skall bankens ansvar och ägarförhållanden kunna överblickas.²⁷³

En ökad genomlysning ökar exempelvis förutsättningarna för en marknadsmässig prissättning av bankens skuldinstrument eftersom priset relateras till den kända risken i bankens verksamhet. Detta ökar i sin tur förutsättningarna för en effektiv kapitalallokering vilket bör få konsekvenser för bankens beteende.²⁷⁴ Bättre information bidrar därmed till en ”ökad sundhet och stabilitet i det finansiella systemet” och ”bevarar jämbördiga konkurrensvillkor”.²⁷⁵ Vid dålig genomlysning kan systemstabiliteten hotas. Exempelvis kan en bank som har likviditetsproblem och en dåligt genomlyst verksamhet få svårt att låna eftersom en långivare vill veta risken med lånet.²⁷⁶ För banken inte lånet kan det leda till systeminstabilitet.

En fungerande och bra genomlysning bör bidra till en effektivare marknad och efter hand en ökad självreglering. Är så fallet skulle genomlysningen kunna leda till att FI:s roll i viss mån ersätts med självreglering vilket i sin tur skulle frigöra resurser till förmån för annan verksamhet. Jochnick tror dock inte att varken Basel eller EU kommer att gå så långt att genomlysningen ersätter övrig tillsyn.²⁷⁷

6.2 Omfattningen av genomlysning

En ökad genomlysning innebär en skyldighet för bankerna att offentliggöra väsentlig information. Med väsentlig information skall förstås sådana

²⁷⁰ 6 kap. 3 § LBF.

²⁷¹ Art 145.3 COM (2004) 486 final, Prop. 1994/95:50 s. 289.

²⁷² SOU 1998:160 s. 17, FI 2002:8 s. 24, Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 2.

²⁷³ Prop. 2002/03:139 s. 276.

²⁷⁴ Prop. 2002/03:139 s. 270.

²⁷⁵ Preambeln s. 10 COM (2004) 486 final.

²⁷⁶ Prop. 2002/03:139 s. 270.

²⁷⁷ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 2. På Nya Zeeland har genomlysningen i stor utsträckning ersatt TSM:s traditionella tillsyn.

upplysningar som vid ”ett utlämnande eller en förvrängning av dem skulle kunna förändra eller påverka en användares bedömning eller beslut om denne förlitar sig på informationen för att fatta ekonomiska beslut”.²⁷⁸ Banken får dock underlåta att lämna sådan information som är kopplad till en företagshemlighet eller är av annat konfidentiellt slag.²⁷⁹ Skälet för att sådan information inte offentliggörs skall dock anges och en mera allmän upplysning om det som informationskravet gäller skall lämnas.²⁸⁰

Informationen som banken är skyldig att lämna är både av kvalitativt och kvantitativt slag och skall vara överskådlig och lätt att förstå.²⁸¹ Banken skall ange målen och riktlinjerna med bankens riskhantering för varje riskklass. Vidare skall banken lämna information om de risker som banken är exponerad för. Banken skall ange vilken metod de använder för att beräkna de olika kapitalkraven samt vilket kapitalkrav det resulterar i för respektive risk och vilken bankens kapitalbas är. Kraven på vilka uppgifter som skall lämnas beror delvis på vilka metoder som banken använder. Vad gäller kreditrisken, som är den mest betydelsefulla risken i banken, skall uppgifter oberoende av metod lämnas om det totala beloppet av alla exponeringar, lånens geografiska och branschmässiga spridning fördelad på respektive exponeringsklass, löptider, kreditförlusternas storlek m. m.²⁸²

Informationen som lämnas för att banken skall fullgöra sin genomlysningsplikt skall offentliggöras minst en gång per år.²⁸³ Det står banken fritt att välja vilket informationsmedium, vilken publiceringsplats samt vilka kontrollmetoder de vill nyttja för att effektivt uppfylla upplysningskraven men alla upplysningar skall om möjligt lämnas via samma medium eller på samma plats.²⁸⁴

Härmed kan konstateras att en ökad genomlysning leder till en ökad sundhet. Särskilt viktigt blir detta då bankerna med Basel II ges möjlighet att själva räkna ut riskviktningen. Reglerna kan ses som restriktioner mot exempelvis ett oegentligt tillgångsinnehav eftersom det vid en transperans skulle uppdagas. Vidare förbjuds banken att faktiskt och juridiskt organisera verksamheten så att den blir svår att överblicka.²⁸⁵

6.3 Konsekvenser vid bristfällig genomlysning

En bristfällig genomlysning av bankens verksamhet, risker osv. kan få till konsekvens att oberoende om banken faktiskt har bra processer för att mäta

²⁷⁸ Bilaga XII Del 1 p. 1 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

²⁷⁹ Art 146.2 COM (2004) 486 final.

²⁸⁰ Art 146.3 COM (2004) 486 final.

²⁸¹ Se Part 4 Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards June 2004 för en närmare beskrivning av hur Baselkommittén har delat upp den kvalitativa och kvantitativa informationen.

²⁸² Bilaga XII Del 2 p 5 COM (2004) 486 final Tekniska bilagor. För detaljerad beskrivning över vilken information som skall lämnas, se hela del 2, nämnda förslag.

²⁸³ Art 147 COM (2004) 486 final.

²⁸⁴ Art 148 COM (2004) 486 final.

²⁸⁵ Prop. 2002/03:139 s. 270.

och hantera riskerna upplevs inte banken som säker och stabil.²⁸⁶ I värsta fall kan då befintliga och potentiella investerare fly eller inte våga investera.

För bankens kunder och placerare innebär en bristfällig genomlysning en svaghet vid jämförelsen banker emellan, eftersom konsekvenserna av att en bank väljer att inte eller endast fragmentariskt redovisa några uppgifter blir det vid jämförelsen med en bank som är transparent svårt att relatera slutsatserna.

Generellt sett gäller att om ett företag är billigt att genomlysas för en potentiell finansiär kan företaget finansiera sin verksamhet direkt på kapitalmarknaden genom emissioner av företagscertifikat eller industriobligationer istället för en bankkredit. För banken kan en förlust av ett sådant väl genomlyst företag innebära att bankens genomlysning i kreditportföljen minskar.²⁸⁷

Fullgör inte banken sin skyldighet att offentliggöra viss information får FI vidta nödvändiga åtgärder för att förändra situationen.²⁸⁸

²⁸⁶ Prop. 1994/95:50 s. 289.

²⁸⁷ Prop. 2002/03:139 s.164.

²⁸⁸ Art 136.1 och 145 COM (2004) 486 final.

7 Corporate governance i ett Basel II perspektiv

FI skall vid sin samlade kapitalbedömning under pelare II utvärdera bankens kapitalbedömningsprocess och följa upp bankens rikshantering och kontrollsystem. Som ett led i uppföljningen skall FI bedöma bankens corporate governance, inkluderat bankens organisation, ledning och internrevision.²⁸⁹

Corporate governance innebär ”det system genom vilket företag styrs och kontrolleras – med den underförstådda innebörden att det är ägarnas ansvar att utöva denna styrning och kontroll”.²⁹⁰ De fyra största bankerna²⁹¹ i Sverige är bankaktiebolag och tillika aktiemarknadsbolag²⁹² medan ett flertal mindre banker varken är bankaktiebolag eller noterade. Detta innebär att ägarskapet ser väldigt olika ut i de olika bankerna. De börsnoterade bankerna har ett betydligt mera spritt ägarskap än de mindre bankerna.²⁹³ I enlighet med uppsatsens avgränsning skall med bank även fortsättningsvis förstås bankaktiebolag.

Bankens högsta beslutande organ är bolagsstämman som utgörs av bankens ägare. På bolagsstämman utses bankens styrelse som har det yttersta ansvaret för bankens organisation och som bör fastställa strategier och mål samt följa upp dessa.²⁹⁴ Styrelsens ansvar och tillsynsskyldighet kan inte överlåtas till någon annan.²⁹⁵ Styrelsen skall i sin tur utse bankens VD som skall sköta den löpande förvaltningen i enlighet med styrelsens riktlinjer och anvisningar.²⁹⁶

Bolagsstämman skall även utse en revisor som skall granska bankens ekonomi men även styrelsens och VD:s förvaltning utifrån anvisningar som bolagsstämman meddelat.²⁹⁷ Det ursprungliga syftet med revisorn var främst att kontrollera bolagets ledning så att aktieägarnas intressen tillgodosågs. Idag skall revisorn även beakta andra intressenter såsom anställda, borgenärer, kapitalmarknadens aktörer osv.²⁹⁸ Härmed kan konstateras att ägarnas främsta redskap för sin faktiska möjlighet till styrning och kontroll

²⁸⁹ Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Jochnick s. 9 f.

²⁹⁰ SOU 2004:47 s. 166, SOU 2003:22 s. 105. Någon enhetlig översättning av begreppet ”corporate governance” är inte etablerad utan ord som bolagsstyrning, ägarstyrning och företagsstyrning förekommer.

²⁹¹ De fyra största bankerna i Sverige är SEB, Nordea, Handelsbanken och Föreningssparbanken.

²⁹² Bankerna är aktiemarknadsbolag eftersom de är noterade vid Stockholmsbörsen.

²⁹³ Ett direkt eller indirekt kvalificerat ägarskap kräver tillstånd från FI.

Kvalificeringsnivåerna är 20 %, 33 % och 50 % samt ett ägarskap som innebär att ett dotterbolag bildas, se 14 kap. 1 § LBF.

²⁹⁴ 2 kap. 1 § FI 2005:1, 10 kap. 10 § LBF, 8 kap. 3 och 6 §§ ABL. ABL är subsidiär i förhållande till LBF, se 10 kap. 1 § LBF.

²⁹⁵ 8 kap. 3 § 3 st ABL.

²⁹⁶ 10 kap. 8 § LBF, 8 kap. 25 § ABL.

²⁹⁷ 10 kap. 12 § LBF, 10 kap. 3-4 §§ ABL.

²⁹⁸ SOU 2004:46 s. 16.

är rösträtten på bolagsstämman där de väljer styrelse och revisor.²⁹⁹ Den av bolagsstämman valda styrelsen styr sedan bolaget och revisorn kontrollerar verksamheten.

Brister i den interna kontrollen och ledningen har uppmärksammats mycket både utomlands och i Sverige under senare år. Konsekvenserna från kollapsen i Barings Bank var flera och lärdomarna har utgjord en viktig utgångspunkt för arbetet med styrning och kontroll. Lärdomarna kan sammanfattas som följer: 1) En banks lednings skall ha skyldighet att förstå affärsverksamheten som den styr över 2) Ansvar för varje affärsverksamhet måste vara klart och känt 3) Separation av uppgifter bidrar till ett effektivt kontrollsystem 4) För varje affärsområde skall det finnas en intern kontroll och självständig riskhantering och 5) Ledningen måste försäkra sig om att väsentliga svagheter som upptäcks snabbt åtgärdas.³⁰⁰

Ett bolag som det under senare år skrivits och talats mycket om är Skandia med kringbolag. Särskilt har ledningens bristande och till synes omdömeslösa agerande fått både ägare och investerare att reagera.³⁰¹ Det som tydliggjorts genom ”fallet Skandia” men även i andra bolag är bl. a. att ledningens agerande legat utanför ägarnas faktiska möjlighet till styrning och kontroll, vilket grundar sig i principal agentproblematiken.³⁰²

Den senare tidens uppmärksammade problem, brister och oegentligheter i olika företags styrelser och ledningar föranledde förtroendekommissionens arbete med att granska olika företags ledningar i näringslivet. Granskningen resulterade i ett konstaterande av att bl. a. svag bolagsstyrning och bristande personlig etik leder till bristande förtroende. ABL ansågs inte utgöra en tillräcklig reglering för att säkerställa marknadens förtroende utan förtroendekommissionen har lämnat ett förslag till kod om bolagsstyrning. Bolagskoden syftar bl. a. till att förbättra allmänhetens förtroende för den finansiella sektorn med särskilt fokus på stabilitets- och konsumentperspektivet.³⁰³

För att banken skall nå målet med en god riskhantering och riskkontroll i enlighet med Basel II skall bankens styrelse upprätta interna regler för hur målet skall nås samt löpande kontrollera att de efterlevs.³⁰⁴ Exempelvis bör det upprättas en samlad funktion i banken för självständig riskkontroll.³⁰⁵ Med ökad riskmedvetenhet, effektivare kapitalallokering och förbättrad riskhantering kommer bankens sårbarhet minska och därmed torde förtroende för banken i högre grad bestå.³⁰⁶

²⁹⁹ Här föreligger en majoritet – minoritet problematik som inte beaktas i denna uppsats.

³⁰⁰ Prop. 1995/96:50 s. 55 f., Rapporten kan beställas via <http://books.global-investor.com/books/14313.htm?ginPtrCode=00000&identifier>, ”Report of the Board of Banking Supervision Inquiry into the Circumstances of the Collapse of Barings”.

³⁰¹ Exempelvis översändes en stämmingsansökan till Stockholms tingsrätt i form av en grupptalan, en stämning som senare återkallats.

³⁰² För vidare studie av principal agentproblematiken, se Bergström m. fl., Aktiebolagets grundproblem.

³⁰³ SOU 2004:47 s. 21, SOU 2003:22 s. 33, FI Dnr 04-4353-001, FI Dnr 04-4283-001, Koden är tänkt att utgöra ett led i självregleringen inom det svenska näringslivet.

³⁰⁴ 4 kap. 2 § FI 2005:1.

³⁰⁵ 4 kap. 3 § FI 2005:1.

³⁰⁶ Preambeln s. 5 COM (2004) 486 final.

I bolagskoden framgår det att ”styrelsen skall ansvara för att bolaget har ett formaliserat och transparent system som säkerställer att fastlagda principer för den finansiella rapporteringen och interna kontrollen efterlevs samt att ändamålsenliga relationer med bolagets revisor upprätthålls”.³⁰⁷ Med en god intern kontroll kan banken säkerställa ”en ändamålsenlig och effektiv organisation och förvaltning av verksamheten, en tillförlitlig finansiell rapportering, en effektiv drift och förvaltning av informationssystem, en god förmåga att identifiera, mäta, övervaka och hantera sina risker, en god förmåga att efterleva lagar och förordningar, interna regler, samt god sed eller god standard”.³⁰⁸ Är de interna styr- och kontrollsystemen bristfälliga kan det få ödesdigra konsekvenser, vilket kollapsen av Barings Bank utgör exempel på. För att avgöra hurvida den interna kontrollen är god och frisk skall interna och en extern revisor samt FI granska och utvärdera den.³⁰⁹ Anmärkningsvärt är att varken revisorerna eller TSM upptäckte de positioner som Leeson företagit.³¹⁰

God bolagsstyrning bygger på ansvarstagande, och ett visat ansvarstagande skapar förtroende vilket i sin tur skapar investeringsvilja. För att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft och attrahera både svenska och utländska investerare anser Forseke att det krävs tydliga regler och ett tydligt ansvarstagande.³¹¹ Förtroendekommissionen och FI menar att det inte är avsaknaden av regler som bristerna i första hand ligger i utan att det är en otillräcklig tillsyn och svaga sanktioner.³¹²

Med Basel II följer krav på förbättrad riskhantering, utvidgad tillsyn och genomlysning. Kravet på ökad tillsyn och genomlysning kan ses som ett ägarinstrument eftersom bankens verksamhet och stabilitet ständigt utvärderas av FI och marknadens aktörer. Exempelvis måste banken, för att behålla investerarna, uppfylla deras krav på stabilitet och avkastning. Basel II:s krav på förbättrad riskhantering får konsekvenser för ägarna och bankerna. Med ett minskat kapitalkrav ökar förutsättningarna för aktieägarna att få mer utdelning än vid ett högre kapitalkrav. Med denna vetskap är det intressant att kontrollera bankernas verksamhet genom att följa upp den. Å andra sidan kan exempelvis ett minskat kapitalkrav leda till att ägarna inte blir lika intresserade av att följa verksamheten eftersom de har så litet att förlora på ett fallissemang.

Möjligheten till ett lågt men rättvisande kapitalkrav genom bättre riskmätning kan ses som en reglering som ligger i linje med ägarnas och bankens gemensamma intresse dvs., det föreligger ingen intressekonflikt eftersom ägarna med ett lågt kapitalkrav ges möjlighet till större utdelning och banken slipper erlagga dyra kostnader för att hålla ett högt kapitalkrav.

³⁰⁷ Bilaga till SOU 2004:46 s. 37.

³⁰⁸ 3 kap. 1 § FI 2005:1.

³⁰⁹ 6 kap. 1 § FI 2005:1.

³¹⁰ Se not 201.

³¹¹ SOU 2004:46 s. 53 f.

³¹² FI Dnr 04-4353-001 s 2. Vid IMF:s granskning 2001-2002 anmärkte de på två svagheter med den svenska regleringen och tillsynen nämligen att FI hade otillräckliga personella och ekonomiska resurser och inte tillräckliga sanktionsmöjligheter. För hela rapporten, se www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=15996.0, publicerad 2002-08-07, hämtad 2005-05-30.

Är styrelsens sätt att styra bristfälligt på så sätt att reglerna inte efterlevs kan det leda till att de operativa riskerna ökar men även till juridiska sanktioner, tillsynssanktioner, ekonomiska förluster och ryktesförluster.³¹³

³¹³ 5 kap. 1 § FI 2005:1.

8 Slutsatser och analys

En bank är skyldig att ha ett visst kapital i förhållande till de risker som finns i banken. Kraven som följde med Basel I innebar vid beräkningen av kapitalkravet för kreditriskerna en schablonisering. Dessa regler kompletterades senare med en skyldighet att även hålla ett visst kapital för marknadsriskerna. Kapitalkravet i Basel II är betydligt mera specificerat och differentierat än i Basel I.

I en värld med perfekt information hade de faktiska kostnaderna för fallissemang kunnat räknas ut och därmed hade banken endast behövt ha kapital i förhållande till det. I en icke-perfekt värld föreligger det informationsproblem. Detta får till konsekvens att oberoende vilka regler som införs kommer de inte att utgöra någon exakt beräkning av risken. Basel II innebär en ökad precisering av riskerna och därmed en större träffsäkerhet vad gäller kapitalkravet.

Vid utformningen av reglerna om kapitalkrav finns det ett flertal faktorer att beakta och lagstiftaren bör vara medveten om vilka konsekvenser nivån på kapitalkravet kan få. Ett högt kapitalkrav ökar skyddet för insättarnas medel mot förväntade och oförväntade förluster. Uppfyller banken ett högt ställt kapitalkrav torde det påverka ratinginstitutens värderingar av banken. En annan konsekvens av ett högt kapitalkrav är att aktieägarnas incitament till ett aktivt agerande och en löpande kontroll av bankens verksamhet ökar, dvs. moral hazard minskar eftersom aktieägarna vid ett eventuellt fallissemang tvingas bära kostnaderna. Ett högt kapitalkrav skulle alltså kunna leda till en ökad självreglering.

Bankens ägare kommer i enlighet med ett rationellt beteende kräva att deras satsade kapital skall förräntas i takt med konkurrerande placeringar med motsvarande risk. Konkret innebär det att de ställer krav på utdelning. Detta leder till ett minskat eget kapital och för att upprätthålla den höga kapitalkravsnivån måste i sådant fall priset på krediterna höjas. En konsekvens av dyra krediter blir att allt färre vågar och kan investera vilket får negativa effekter för tillväxten och sysselsättningen. Dessutom riskerar banken att förlora de engagemang som har de minst riskfyllda verksamheterna eftersom sådana kunder inte accepterar en hög ränta. Kvar i banken blir i sådant fall de med mer riskfyllda krediter. Även om stabiliteten till synes ökar med ett högt kapitalkrav kan dock konstateras att ett generellt högt satt kapitalkrav inte är ett självändamål. Å andra sidan, sätts kapitalnivån för lågt kan det få konsekvenser för den finansiella stabiliteten. Risken är då att banken inte har kapital och därmed inte heller en ekonomisk beredskap att klara av större fallissemang. I ett sådant fall riskerar investerare, långgivare etc. att förlora sitt satsade kapital vilket i sin tur får negativa konsekvenser för förtroendet för banken. Att en bank inte haft tillräckligt med kapital har dock inte visat sig få några direkta verkningar för motparterna. Åtminstone visar statens agerande under 1990-talet bankkris på det. Deras agerande berodde på att de samhällsekonomiska intresset av storbankernas fortlevnad var så stort och kostnaderna för en

eventuell konkurs så höga att ett statligt ekonomiskt stöd och en garanti därmed ansågs nödvändig. Slutsatsen är härmed att ett kapitalkrav som i möjligaste mån motsvarar de faktiska riskerna i banken är viktigt både för samhället, banken och kunderna.

Bankens initiala kostnader för att anpassa verksamheten till Basel II är stora, särskilt för en bank som själv skall estimerera sina parametervärden. Banken behöver en central databas för att kunna beräkna och sammanställa riskbilden. Dessutom behöver banken ändra sina operativa system vars kostnader är relaterade till bankens storlek och geografiska spridning, dvs. bankens kostnader för själva anpassningen antas bli i princip lika stor för en liten som för en stor bank förutsatt att samma metoder används, men i en större bank finns fler kostnadsbärare. Efter bankens initiala kostnader kommer förändringarna innebära effektivitetsbesparingar särskilt då en bank väljer ett system som innebär att den individuella kreditprövningen inte sker i ett särskilt system. Detta får till konsekvens att rapporteringen på sikt kommer att underlättas eftersom uppgifterna är samlade. Dessutom innebär ett mera riskkänsligt system en differentierad risktäckning vilket leder till lägre kostnader för hållande av kapital.

Vid beräkningen av kapitalkravet för kreditrisker kommer de större bankerna att använda en intern metod medan de initialt använder schablonmetoden för att beräkna den operativa risken.³¹⁴ De nya metoderna innebär en ökad precisering. För kreditrisker genom det ökade antalet exponerings- och riskklasser samt egna beräkningar av riskvikterna och för operativa risker genom att riskerna särskilt lyfts fram som en egen riskgrupp med indelning i olika affärsområden med olika riskvikter. Med förbättrad precision och kontroll och ett bättre systemstöd kommer utvecklingen av risken i de olika exponeringsklasserna och affärsområdena bättre och lättare kunna följas upp och löpande rapporteras till ledningen och styrelsen som därmed får en bättre kontroll och förståelse för riskerna i banken. Detta kan i sin tur utgöra ett bra underlag för ett affärsmässigt agerande från bankens sida exempelvis genom att styrelsen och ledningen genom att utvärdera riskerna kan konstatera lämplig prissättningsstrategi. En bättre kontroll kommer dessutom att verka direkt stabilitetsfrämjande eftersom om banken vet sin totala exponering mot exempelvis företag och företagsbeskattningen, pga. en ny regering förändras dramatiskt, skulle risken med varje företagskredit öka. En bank som i sådant fall har god kontroll på den totala exponeringen och risken i befintlig portfölj kan agera mera korrekt och snabbt och förhindra fallissemang och en ny bankkris. Med en ökad precision av riskerna kan bankens kapital användas mera effektivt eftersom kapital frigörs och därmed möjliggörs andra investeringsbeslut. Även om kapital inte frigörs vet banken att allokeringen är korrekt vilket har ett värde för banken, samhället och kunderna. Med bättre metoder kommer banken lättare att förstå en affärs potentiella tillväxtpotential och därmed lönsamhet. Detta innebär exempelvis att det blir lättare för banken att

³¹⁴ Vid telefonintervjuer med SEB och mailkontakter med Nordea och Föreningssparbanken svarade de att de kommer att använda en intern metod för att beräkna kreditrisken och en schablonmetod för att beräkna den operativa risken. Handelsbanken ville inte svara pga. deras policy i frågan.

undvika att till fel pris förvärva en verksamhet som nekats av konkurrenter som har bättre riskmätningmetoder.

De nya kapitaltäckningsreglerna kommer att få betydelse för kunderna som kollektiv men även för den enskilde kunden, beroende på hur kundens bank agerar. För kunderna som kollektiv ger reglerna förutsättningar för en ökad stabilitet eftersom skärpta regler gör sparandet och utbudet av krediter säkrare. Sparandet på så sätt att med en bättre kontroll på riskerna utsätts inte kunderna för risken att inte få sin fordran återbetald och vad gäller utbudet av krediter riskerar inte bankens långivare att dra tillbaka sin finansiering. För en enskild kund innebär reglerna att en kund i en bank som investerar i riskkänsliga interna metoder erhåller en mera differentierad prissättning utifrån risken i den enskilda krediten. Detta innebär en ökad kostnad för vissa enskilda kunder och en minskad kostnad för andra eftersom en enskild kund kommer att betala för sin risk, vilket innebär att kostnadsgenereraren blir kostnadsbäraren. På så sätt kommer subventioneringen kunderna emellan att minska. För att reglerna skall få full verkan för kunderna förutsätts det att banken utsätts för konkurrens. Om inte banken gör det kan de nya reglerna istället leda till att bankerna tjänar pengar på reglerna genom att ligga kvar på samma kundränta, men med sänkta kostnader för upplåningen eftersom den är grundad på mer riskkänsliga metoder. Dock torde en sådan avvikande prissättning pga. konkurrensen och genomlysningen på sikt omöjliggöras.

Mycket talar för att de nya reglerna verkar konkurrensfrämjande mellan olika nationella och internationella banker. För att klara av att konkurrera prismässigt krävs det, med dagens obefintliga inflation och låga räntemarginaler, att bankens finansiering är förmånlig. För att få ett bra pris på upplåningen kommer det troligen att krävas att banken använder en intern riskmätningmetod för att påvisa bankens stabilitet, sundhet och kontroll på risker. Härmed kan konstateras att en bank i princip är tvingad att välja IRB-metod för att konkurrera på marknaden. De större bankerna har mer ekonomiska och personella resurser än de mindre vilket innebär att det blir svårare för en mindre bank att använda sig av interna metoder. På så sätt tycks reglerna inte vara konkurrensneutrala. En annan konsekvens av att bankerna kommer använda olika och egna metoder blir att jämförbarheten minskar. Hur skall exempelvis en investerare kunna jämföra en banks verkliga risk med en annan banks om en bank vid beräkningen av kreditrisken använder schablonmetoden och en annan bank använder en internmetod med egna beräkningar av PD, LGD och EAD?

I enlighet med Lybecks uppfattning kommer troligen allt fler banker att fusionera för att på ett bättre sätt kunna konkurrera på den internationella marknaden men även för att på ett mera kostnadseffektivt sätt fördela kostnaderna. Den tekniska utvecklingen har lett till en ökad närhet till kunder och marknader och ett framtida medlemskap i valutaunionen skulle öka marknaden för bankerna, att agera i fri konkurrens med varandra. För att på bästa sätt bevara konsumentskyddet är det viktigt att en sund konkurrens råder och att bankerna inte blir allt för stora och allt för få med risk för dominerande ställning. Med en geografisk expansion i olika länder med olika företagskulturer som befinner sig i olika konjunkturfaser ökar diversifieringseffekten vilket är positivt för bankens intressenter. Baksidan

med fusioner och geografisk nationsöverskridande expansion är risken för en försämrad genomlysning eftersom organisationen blir större och svårare att överblicka. Risken är att även TSM:s insyn försvåras med ökad risk för problem att identifiera risker och potentiella kriser i banken. Detta kan i sin tur leda till dyrare riskhanteringar.

FI skall som tillsynsmyndighet verka för riskkänsligare kapitalkrav för att bl. a. tillgodose ett ökat konsumentskydd och parallellt med det verka för ett stabilt finansiellt system. Detta kan tyckas utgöra två motstående mål. Skall banken genom Basel II på ett bättre sätt hantera och mäta riskerna kan inte FI, för att stärka stabiliteten, göra allt för långtgående justeringar av bankens egna kapitalbehovsbedömning under pelare II, för i sådant fall får de nya reglerna inte den avsedda effekten. En effekt som oberoende FI:s agerande kvarstår är att banken på ett tydligare sätt har kontroll på hur stor risken är inom respektive riskklass. Detta utgör en beredskap vid eventuella förändringar inom exempelvis fastighetsmarknaden. Låter FI bankens egna kapitalbedömningar styra det totala kapitalkravet kan det leda till större variationer i kapitalkraven och därmed mer procykliska banker. Metodernas riskkänslighet kommer tydliggöra bankens konjunkturkänslighet och på så sätt skapas incitament att hantera den. Ett stressat LGD blir här ett viktigt instrument.

FI är på ett tydligare sätt än tidigare inblandad i de olika bankernas utveckling av metoder och FI är mån om att de riskkänsliga metoderna skall fungera. En möjlig risk med detta är att FI kan få ett egenintresse i att det går bra för banken vilket skulle kunna leda till att de inte vidtar åtgärder i tid. En underlättad rapportering ökar dock förutsättningarna för en aktiv tillsyn. Beroende på hur det utvecklar sig skulle förslagsvis FI i likhet med situationen för aktieägarna bli skyldiga att bära en del av kostnaderna vid ett eventuellt fallissemang. Detta skulle öka FI:s incitament till en aktiv tillsyn. En tillsyn som framöver kommer att bli mycket viktig för att förhindra att bankerna missbrukar möjligheten till lägre kapitalkrav på bekostnad av stabiliteten och allmänhetens förtroende, till förmån för bankens och ägarnas vinstintresse.

Basel II är ett komplext regelsystem ämnat att vara riskkänsligt och flexibelt. Det finns mycket som tyder på att reglerna på ett bra sätt kommer att möta dagens krav. Risken är dock att reglerna är så komplexa att det initialt kan skapa problem och därmed instabilitet. Detta kan i sin tur driva på en utveckling mot ökad reglering av detaljer. Skulle så bli fallet torde en sådan detaljrik reglering med snäva restriktioner öka stabiliteten men minska incitamenten för ytterligare utveckling och förbättring av bankernas riskhantering och riskkontroll.

Käll- och litteraturförteckning

Lag

Aktiebolagslag (1975:1385).

Lag (1988:1385) om Sveriges Riksbank.

Lag (1991:981) om värdepappersrörelse.

Lag (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag.

Lag (1995:1571) om insättningsgaranti.

Lag (1999:158) om investerarskydd.

Lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Litteratur

Afrell Lars
Klahr Håkan
Samuelsson Per	Lärobok i kapitalmarknadsrätt, Upplaga 2:1,
Norstedts Juridik AB, Stockholm 1998.
Bergström Claes
Samuelsson Per	Aktiebolagets Grundproblem, Upplaga 2:1,
Norstedts Juridik AB, Stockholm 2001.
Chorafas Dimitris N	Operational Risk Control with Basel II, Upplaga
1, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford
2004.
Cranston Ross	Principles of Banking Law, Second edition,
Oxford, 2002.
Dahlman Christian
Glader Marcus
Reidhav David	Rättsekonomi – en introduktion,
Studentlitteratur, Lund 2002.
Falkman Henric	Bank- och finansieringstjänster, Upplaga 1:1,
Norstedts Juridik AB, Stockholm 2004.
Funered Urban	Bankernas risktagande, Nerenius & Santérus
Förlag, Studentlitteratur, Lund 1994.
Hansson Sigurd
Arvidsson Per
Lindquist Hans	Företags- och räkenskapsanalys, Upplaga
9, Studentlitteratur, Lund 2001.

Larsson Bengt	Bankkrisen, medierna och politiken, Studies in Sociology No 3., Göteborg 2001.
Nerep Erik	Aktiebolagsrättslig analys, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2003.
Pettersson Karl-Henrik	Banker behövs dom?, Upplaga 1, SNS Förlag, Stockholm 1993.
Svensson Katarina Ulvenblad Per-Ola	Riskbedömning – bankers riskbedömning vid kreditgivning till nystartade företag, NUTEK, Stockholm, 1993.

Offentligt tryck från EU

Europaparlamentet och rådets direktiv 1993/6/EEG av den 15 mars 1993 om kapitalkrav för värdepappersföretag och kreditinstitut.

Europaparlamentet och rådets direktiv 2000/12/EG av den 20 mars 2000 om rätten att starta och driva verksamhet i kreditinstitut.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/39/EG av den 21 april 2004 om marknader för finansiella instrument.

EU-kommissionens förslag COM (2004) 486 final Volym I (Brussel 14.7.2004)

EU-kommissionens förslag COM (2004) 486 final Tekniska bilagor.

Romfördraget

Offentligt tryck

Prop. 1994/95:50	Nya kapitaltäckningsregler m.m.
Prop. 1994/95:70	Ändringar av den bolagsrättsliga lagstiftningen för bank- och försäkringsområdet med anledning av EES-avtalet.
Prop. 1997/98:166	Ny associationsrätt för bankaktiebolag m.m.
Prop. 1999/2000:94	Moderniserade kapitaltäckningsregler m.m.
Prop. 2002/03:139	Reformerade regler för bank- och finansieringsrörelse.

Prop. 2004/05:24	Internationell redovisning i svenska företag.
Prop. 2004/05:153	Granskning av metoder för att mäta kreditrisk och operativ risk.
SOU 1998:160	Reglering och tillsyn av banker och kreditmarknadsföretag.
SOU 2003:22	Framtida finansiell tillsyn.
SOU 2004:46	Svensk kod för bolagsstyrning.
SOU 2004:47	Näringslivet och förtroendet.

Baselkommitténs publikationer

Basel Committee on Banking Supervision "International Covergence of Capital Measurement and Capital Standards" June 2004.

Basel Committee on Banking Supervision Working Paper No 14, Studies on Validation of Internal Raiting Systems (revised), May 2005.

Basel Committee on Banking Supervison July 2004, "Implementation of Basel II: Practical Considerations".

Periodiskt tryck

Daltung Sonja	"Om prisstabilitet och finansiell stabilitet", Penning- och valutapolitik 2001:4.
Englund Peter	"Den svenska bankkrisen – ursprung och konsekvenser", Penning- och valutapolitik 2004:2
Frisell Lars Noréus Martin	"Konsolidering inom den svenska banksektorn: ett centralbanksperspektiv", Penning- och valutapolitik 2002:3.
Ingves Stefan Lind Göran	"Hanteringen av bankkrisen – sedd i efterhand", Penning- och valutapolitik 1996:1.
Jacobson Tor Lindé Jesper	"IRB-ansatsen i Baselkommitténs förslag till nya kapitaltäckningsregler: några

Roszbach Kasper	simuleringsbaserade illustrationer”, Penning- och valutapolitik 2002:4.
Lind Göran	”Samspelet för finansiell stabilitet”, Penning- och valutapolitik 1998:1.
Lind Göran Molin Johan Linde Bo	”Mot nya nationella och internationella bankregler”, Penning- och valutapolitik 1999:3. Basel II – en översikt och lite basfakta, Kreditnytt 1/2002.
Mörner Anna V.	”Swappar – några juridiska aspekter”, JT 1996-97 nr 3.
Balans nr 3 2004	”Basel II: Efter år 2000, euroredovisning och nya redovisningsregler – nu är vi sent ute med ännu ett stort systemskifte”.
FAR info nr 8 2004	326. ”EU-förslag om kapitaltäckningsregler”.
Finansiell stabilitet 2/2001	”Kreditgivning och kreditrisker”.
Finansiell stabilitet 2/2003	”Riksbankens roll som lender of last resort”.
Finansiell stabilitet 1/2004	”Interna riskklassificeringssystem och risk känsliga kapitalkrav”.

Föreskrifter och rapporter m. m.

FFFS 2005:1	Finansinspektionens allmänna råd och styrning och kontroll av finansiella företag.
FFFS 2002:22	Föreskrifter och allmänna råd om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag.
FI rapport 2001:1	Riskmätning och kapitalkrav – Baselkommitténs förslag till nya kapitaltäckningsregler ur ett svenskt perspektiv.
FI rapport 2002:8	Riskmätning och kapitalkrav II – En lägesrapport om arbetet med nya kapitaltäckningsregler.
FI rapport 2004:9.	Regeringens utredning om FI framtida roll och resursbehov.

FI Dnr 03-1201-320	Beslut 2003-06-18 ”Återkallelse av Coop Bank AB:s oktroj”.
FI Dnr 03-1232-010	Working Document of the Commission Services third consultation paper on Capital Requirements for Banks and Investment Firms, 22 October 2003 – Comments by Finansinspektionen.
FI Dnr 03-1934-350.	Tillsynsstrategi.
FI Dnr 03-6155-250	Riskmätning och kapitalkrav – vägledning II Implementering av IRB-metoder för kreditrisk.
FI Dnr 04-1669-320	Beslut 2004-03-12 ”Återkallelse av tillstånd att driva värdepappersrörelse m. m.”, Spectras Fondkommission.
FI Dnr 04-237-250	Riskmätning och kapitalkrav – vägledning II. Operativ risk – klassificering av affärsverksamheter och förlusthändelser.
FI Dnr 04-3259-320	Beslut 2004-06-01 ”Återkallelse av Dalhems Sparbanks oktroj”.
FI Dnr 04-4353-001	Remissvar 2004-09-22 ”Näringslivet och förtroendet (SOU 2004:47)”.
FI Dnr 04-4283-001	Remissvar 2004-09-22 ”Svensk kod för bolagsstyrning (SOU 2004:46)”.
FI Dnr 04-7605-299	Utkast till kommande kapitaltäckningsföreskrifter om intern riskklassificering, IRK-metod.
FI Dnr 04-7665-299	Utkast till kommande kapitaltäckningsföreskrifter för operativa risker.
FI Dnr 05-1568-201	Ansökan om IRK-metod.
FI promemoria 2004-06-03	”Ny lag om bank- och finansieringsrörelse – Hur företagen påverkas”.

Artiklar

Engqvist Agneta	”Knackig konsumtion kyler Korea”, DI 21 mars 2005.
-----------------	---

Lybeck Johan ”Nya Basel-reglerna driver fram fler fusioner”,
DI 27 augusti 2001.

Europeiska unionens officiella tidning 2.3.2005, C 52/41, den europeiska
centralbankens uttalande 17 februari 2005.

Rättsfall

Kammarrätten i Stockholm Mål nr 4374-04.

Internet

www.bis.org/publ/bcbs85.pdf

”Customer due diligens for banks”, publicerad oktober 2001, hämtad 2005-04-27.

[http://books.global-](http://books.global-investor.com/books/14313.htm?ginPtrCode=00000&identifier)

investor.com/books/14313.htm?ginPtrCode=00000&identifier

”Report of the Board of Banking Supervision Inquiry into the Circumstance of the Collapse of Barings”.

www.c-ebis.org/Consultation_papers/CP03.htm

”The Application of the Supervisory Review” CP03 24th May 2004, hämtad 2005-05-26.

www.di.se/nyheter/

”Tunga IT-investeringar för storbankerna”, publicerad 2003-10-09, hämtad 2005-03-11.

”Basel II ger äntligen låntagarna rättvis ränta”, publicerad 2003-11-14, hämtad 2005-02-17.

”Helgens och morgonens nyheter i korthet”, publicerad 2005-02-17, hämtad 2005-02-17.

”Pressad Nick Leeson gömde förlusterna”, publicerad 2005-02-17, hämtad 2005-02-17.

”Dålig kontroll banar väg för nya bankskandaler”, publicerad 2005-02-17, hämtad 2005-02-17.

www.ecb.int/pub/pdf/other/prudentialsupcbrole_sv.pdf

”Centralbankernas roll i tillsynen av finansinstitut”, hämtad 2005-04-27.

www.idg.se/ArticlePages/200406/02/20040602073717_CS/20040602073717_CS.dbp.asp

”Bättre riskhantering kostar över en miljard”, publicerad 2004-06-02, hämtad 2005-04-27.

www.imf.org/external/about.htm

”About the IMF”, hämtad 2005-05-18.

www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=15996.0

”Sweden: Financial System Stability Assessment, including Reports on the Observance of Standards and Codes on the following topics: Monetary and Financial Policy Transparency, Banking Supervision, Securities Regulation, Insurance Regulation, and Payment Systems”, publicerad 2002-08-07, hämtad 2005-05-30.

www.kreditilsynet.no/wbch3.exe?d=3778

Anförande av Norgren vid en konferens i Oslo den 7 september 2000, "Vad betyder nya kapitaltäckningsregler för företag och tillsynsmyndigheter", hämtad 2005-04-27.

www.regeringen.se/sb/d/2445/a/13583

"Bankkris", hämtad 2005-03-01

www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=8566

"Riksbankens arbete med finansiell stabilitet", av Lars Heikensten, publicerad 2004-11-25,

hämtad 2005-04-20.

www.riksbanken.se/templates/Page.aspx?id=10791

"Riskhantering och den finansiella stabiliteten", av Lars Heikensten publicerad 2004-02-17, hämtad 2005-04-20.

[www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=7856,](http://www.riksbanken.se/templates/speech.aspx?id=7856)

"Framtidsscenarioer för bostad finansieringen, av Eva Srejber, publicerad 2003-03-19, hämtad 2005-02-18.

www.riksbanken.se/templates/Page.aspx?id=14000

"Mindre och medelstora företag missgynnas ej av Basel II", av Kristina Persson, publicerad 2004-09-23, hämtad 2005-02-17.

Övrigt

Risk Management Forum den 17 februari 2004 av Kerstin af Jochnick.

Föreläsningsunderlag vid konferens i Stockholm arrangerad av IBC Euroforum, 10 mars 2005 av Lars Söderlind, Risk Ciceron & PRMIA.

Föreläsningsunderlag vid konferens i Stockholm arrangerad av IBC Euroforum, 10 mars 2005 av Francois-Xavier Bonnevie, KPMG Financial Services.

Föreläsningsunderlag vid konferens i Stockholm arrangerad av IBC Euroforum, 10 mars 2005 av Karin Hjalms, Öhrlings PriceWaterhouseCoopers.

Föreläsningsunderlag vid konferens i Stockholm arrangerad av IBC Euroforum, 10 mars 2005 av Karin Lundberg, FI.

Faktapromemoria 2004/05:FPM02

Kommissionens förslag till nya kapitaltäckningsregler genom ändring i direktiven 2000/12/EG och 93/6/EEG.

Intern kontroll – ett flerdimensionellt ledningsverktyg, Komrev AB, Malmö 2001.

Remissyttrande från Svenska Bankföreningen 2004-12-16.

Skriftlig fråga från Paul Rübigen till EU-kommissionen, fråga nr E-0643/03.

Mailkontakt den 11 maj 2005 med Karin Lundberg, FI.

Mailkontakt den 12 maj 2005 Kristina Malmberg, Föreningssparbanken Stockholm.

Mailkontakt den 16 maj 2005 med Britt Ericsson, FI.

Mailkontakt den 17 och 18 maj 2005 med Fredrik Södergren, FI.

Mailkontakt den 18 maj 2005 Johan Giertz, Nordea Stockholm.

Telefonsamtal den 12 maj 2005 med Karin Lundberg, FI.

Telefonsamtal den 28 april 2005 med Per-Anders Fast, SEB Stockholm.

Telefonsamtal den 29 april 2005 med Stina Reland, Handelsbanken Stockholm.